

PAVOL HUDÁČEK (BRATISLAVA)

Štefan I. a Boleslav Chrabrý. Obsadenie časti Uhorska podľa Galla Anonyma a Uhorsko-poľskej kroniky* (Prvá časť)

Słowa kluczowe: Stefan I, Bolesław Chrobry, jedenasty wiek, dynastia Arpadów

Keywords: Stephen I of Hungary, Bolesław I the Brave, 11th century, Árpád dynasty

Abstract: The autor of this study is concerned with the occupation of a part of the northwestern Kingdom of Hungary by Bolesław I the Brave at the beginning of the 11th century. He analyses the military campaigns of the Polish prince in medieval narrative sources and annals. The author tries to find out why Bolesław I the Brave occupied part of the Kingdom of Hungary, what was the territory and who ruled there in the early third of the 11th century.

Podľa Galla Anonyma a Uhorsko-poľskej kroniky (ďalej UPK) obsadil Boleslav Chrabrý niekedy okolo roku 1000 časť Uhorska po rieku Dunaj¹. Keďže Gallus spí-

---

* Táto štúdia vznikla v rámci projektov Historického ústavu Slovenskej akadémie vied VEGA 2/0110/17 s názvom *Symboly, gestá a ceremónie v stredoveku* a VEGA 2/0129/18 s názvom *Panovnícka moc v stredoveku*.

¹ *Galli Anonymi Chronicae et Gesta Ducum sive Principum Polonorum* (ďalej *Galli Anonymi*) lib. 1, cap. 6, [in:] MPH n. s. II, ed. K. Maleczyński, Kraków 1952, s. 16–17. Anglický preklad: *Gesta principum Polonorum. The Deeds of the Princes of the Poles* (ďalej *Gesta principum Polonorum*), ed. P.W. Knoll, F. Schaer, Budapest–New York 2003; *Chronicon Hungarico-Polonicum*, cap. 7, [in:] *Scriptores rerum Hungaricarum tempore ducum regumque stirpis Arpadianae gestarum II* (ďalej SRH), ed. I. Deér, Budapestini 1938, s. 310–311; *Chronica Hungaro-Polonica*, cap. 7, *Pars I. (Textus cum varietate lectionum)* (ďalej v texte citovaná ako ChHP), ed. B. Karácsonyi, Acta Universitatis Szegediensis de Attila József nominatae. Acta Historica 26 (1969); Poľský preklad: *Żywot św. Stefana króla Węgier czyli kronika*

sal svoje dielo niekedy na začiatku 12. storočia² a UPK vznikla až v prvej tretine 13. storočia³ nie sú tieto pramene podľa niektorých historikov pre opis udalostí na začiatku 11. storočia veľmi spoľahlivé. Táto informácia sa totiž nespomína v žiadnom hodnovernom prameni z 11. storočia, a preto nemôžeme dostatočne potvrdiť, či poľský panovník skutočne obsadil časť uhorského územia. Udalosť sa mohla vzťahovať aj na dynastickú tradíciu, ktorá bola živá na piastovskom dvore v čase, keď Gallus Anonymus písal svoje dielo. Gallus Anonymus v gestách poľských kniežat oslávil predkov Boleslava III. Krivoústeho, s čím súviseli aj zmienky o vojenských výpravách Boleslava Chrabrého. Pri koncipovaní svojho textu vychádzal aj z ústnej tradície. Preto ho ovplyvnil aj dynastický príbeh o veľkom panovníkovi, ktorý bol v tom čase aktuálny na poľskom kniežacom dvore⁴. Vojenské úspechy a činy Boleslava Chrabrého, opísané v jeho diele, mali slúžiť ako vzor pre Boleslava III. Krivoústeho. Historici preto tvrdia, že Gallus Anonymus zámerne prisúdil Boleslavovi Chrabrému veľké víťazstvá, a tak „oficiálne“ vytvoril mýtus o poľskej hranici na Dunaji začiatkom 11.

węgiersko-polska (ďalej R. Grzesik, *Żywot św. Stefana*), wyd. i tłum. R. Grzesik, Warszawa 2003, s. 18–44. Maďarský preklad: P. Tóth, *A lengyel-magyar vegyes krónika*, Publicationes Universitatis Miskolcensis. Sectio Philosophica 9 (2004), č. 4, s. 223–242. Slovenský preklad: *Uhorsko-poľská kronika. Nedocenený prameň k dejinám strednej Európy* (ďalej M. Homza, UPK), ed. M. Homza, trans. J. Balegová, Bratislava 2009, s. 115–185.

² K tomuto prameňu pozri: *Galli Anonymi*, s. LXVIII–LXX; *Gesta principum Polonorum*, s. XLV–XLVII; M. Plezia, *Kronika Galla na tle historiografii XII wieku*, Kraków 1947, s. 5–205; J. Dąbrowski, *Dawne dziejopisarstwo Polskie (do roku 1480)*, Wrocław–Warszawa–Kraków 1964, s. 26–42; P. Wiszewski, *Domus Boleslai. Values and social identity in dynastic traditions of medieval Poland (c. 966–1138)*, Leiden–Boston 2010, s. 121–342.

³ K tomuto prameňu pozri: I. Rosner, *Kronika węgiersko-polska. Studium krytyczne z historyografii średniowiecznej*, Rocznik Filarecki 1 (1886), s. 61–137; R.F. Kaindl, *Studien zu den ungarischen Geschichtsquellen I und II*, Archiv für österreichische Geschichte (ďalej AföG) 81 (1895), č. 2, s. 325–345; *Chronicon Hungarico-Polonicum*, [in:] SRH II, s. 291–298; ChHP, s. 3–8; R. Grzesik, *Kronika węgiersko-polska. Z dziejów polsko-węgierskich kontaktów kulturalnych w średniowieczu*, Poznań 1999; idem, *Polska Piastów i Węgry Arpadów we wzajemnej opinii (do 1320 roku)*, Warszawa 2003; idem, *Żywot św. Stefana*, s. 18–44; M. Homza, UPK, s. 15–110; J. Csákó, *A magyar-lengyel krónika és a hazai elbeszélő hagyomány*, Századok 148 (2014), s. 287–334; R. Grzesik, *Some New Remarks on the Hungarian-Polish Chronicle*, [in:] *The Medieval Chronicle IX*, eds. E. Kooper, S. Levelt, Amsterdam–New York 2014, s. 189–203.

⁴ M. Plezia, *Kronika Galla*, s. 47, 130–132; P. Dymmel, *Traces of Oral Tradition in the Oldest Polish Historiography. Gallus Anonymus and Wincenty Kadłubek*, [in:] *The Development of Literate Mentalities in East Central Europe*, eds. A. Adamska, M. Mostert, Turnhout 2004, s. 347–349, 352–355, 358, 360–361; Z. Dalewski, *A New Chosen People? Gallus Anonymus' s Narrative about Poland and its Rulers*, [in:] *Historical Narratives and Christian Identity on a European Periphery*, ed. I.H. Garipzanov, Turnhout 2011, s. 145–146, 148–149.

storočia⁵. Uhorsko-poľská kronika priamo nehovorí o vojenskom vpáde poľského panovníka do Uhorska a spomína len stretnutie Boleslava Chrabrého s uhorským kráľom Štefanom I. v Ostrihome, uzatvorenie mieru a opisuje nové poľsko-uhorské hranice, ktoré tvorili rieky Dunaj, Tisa a Topľa. Tieto záznamy naznačujú, že práve v dôsledku vpádu poľského panovníka do severozápadného Uhorska došlo k vojne so Štefanom I. Keďže UPK vznikla v Uhorsku a jej autor vychádzal prevažne z domácich predlôh⁶, nemá informácia o obsadení časti Uhorska v tomto prameni žiadnu spojitosť s poľskou dynastickou tradíciou o slávnom panovníkovi Boleslavovi Chrabrom. To znamená, že tak Gallus Anonymus ako aj UPK nezávisle od seba spomínajú rovnakú udalosť, ktorá nemusela byť vôbec vymyslená a poľský panovník skutočne niekedy na začiatku 11. storočia vpadol do Uhorska. Okrem Galla Anonyma a UPK sa zmienky o obsadení časti Uhorska po Dunaj, prípadne Dunaj a Tisu, nachádzajú len v poľských kronikách, análoch a životoch svätých, ktoré však pochádzajú až z 13. – 14. storočia. Väčšina týchto prameňov vychádza práve z Galla Anonyma alebo UPK (v prvej polovici 13. storočia sa dostala do Poľska), a stali sa tak súčasťou poľskej stredovekej tradície o hraniciach na Dunaji⁷. Táto výprava

⁵ M. Plezia, *Kronika Galla*, s. 5–6, 21–22, 51–53, 57, 64–67, 76–77, 197, 200–203; *Galli Anonymi*, s. XXXIX–XLI, XLIII–XLVII; J. Dąbrowski, *Dawne dziejopisarstwo*, s. 36–39; *Gesta principum Polonorum*, s. XXXIII–XXXV, XXXVIII, XXXIX; J. Banaszkiwicz, *Fabularyzacja przestrzeni. Średniowieczny przykład granic*, *Kwart. Hist.* 86 (1979), č. 4, s. 995–996; R. Michałowski, *Restauratio Poloniae w ideologii dynastycznej Galla Anonima*, *Przeł. Hist.* 76 (1985), č. 3, s. 465–466, 468–470, 472–473, 476; J. Osiński, *Bolesław Chrobry jako ideał w Kronice Galla Anonima na tle relacji innych przekazów historiografii wczesnośredniowiecznej*, *Nasze Historie* 6 (2002), s. 41–70; P. Dymmel, *Traces of Oral Tradition*, s. 360–361; Z. Dalewski, *A New Chosen*, s. 145–146, 148–149, 159–160, 163; idem, *Pamięć i zapomnienie. Dynastia piastowska w kronice Galla Anonima*, [in:] *Memoria et damnatio memoriae ve středověku. Colloquia mediaevalia Pragensia* 15, eds. M. Nodl, P. Węcowski, Praha 2014, s. 71–74, 76; P. Wiszewski, *Domus Boleslai*, s. 121–126, 152, 156–157, 185–187, 196–201; W. Wojtowicz, *Konstruowanie Galla. Problem oralności jako problem interpretacyjny tekstu*, *Litteraria Copernicana* 19 (2016), č. 3, s. 122, 126; R. Grzesik, *Bolesław Chrobry a ziemie naddunajskie w oczach Galla*, [in:] *Nobis operique favete. Studia nad Gallem Anonimem*, eds. A. Dąbrówka et al., Warszawa 2017, s. 126, 128–130. K tomu pozri: J. Tyszkiewicz, *Problem najstarszej granicy Polski na południu: X–XI w.*, [in:] *Tradycje i perspektywy nauk pomocniczych historii w Polsce*, ed. M. Rokosz, Kraków 1995, s. 239–245.

⁶ R. Grzesik, *Kronika*, s. 51–76; idem, *Żywoť św. Stefana*, s. 22–27, 31–37; M. Homza, *UPK*, s. 29–40.

⁷ J. Karwasińska, *Państwo polskie w przekazach hagiograficznych XI i XII wieku*, [in:] *Początki państwa polskiego. Księga tysiąclecia*, T. I: *Organizacja polityczna (dalej Początki państwa)*, eds. K. Tymieniecki et al., Poznań 2002 (reprint 1962), s. 243; R. Grzesik, *Kronika*, s. 38–40, 93–129; R. Grzesik, *Żywoť św. Stefana*, s. 38–40; R. Grzesik, *Obraz stosunków polsko-węgierskich w czasach piastowskich w rocznikach polskich*, *Studia Źródłoznawcze* 41 (2003), s. 4–7; A. Quéret-Podesta, *Vom Ungarn der Árpáden zum Polen der Piasten. Zur Entstehung und zum Schicksal der sogenannten Ungarisch-polnischen*

piastovského panovníka nebola, na rozdiel od Poľska, v neskoršej dynastickej tradícii Arpádovcov vôbec reflektovaná, a preto okrem UPK túto jedinečnú udalosť zo začiatku 11. storočia nezaznamenali žiadne neskoršie uhorské naračné pramene z 13. – 14. storočia⁸. Aj keď poľské pramene o vojenských úspechoch Boleslava Chrabrého hovoria o „rozšírení hraníc Poľska“ a máme tu do činenia aj s neskoršou tradíciou politických nárokov Piastovcov, v skutočnosti to boli len dočasné vojenské výpravy sprevádzané kontrolou obsadeného územia a dosadením vojenských posádok na niektorých hradoch, ako to máme doložené napríklad v prípade Prahy, Kyjeva alebo niektorých moravských hradov⁹. Je síce pravda, že obsadenie časti Uhorska nespomína žiadny prameň zo začiatku 11. storočia, to však nemusí byť argument, že sa tak skutočne nestalo, aj napriek tomu, že v prípade Galla Anonyma spomenutá udalosť pomáhala budovať obraz veľkého panovníka Boleslava Chrabrého¹⁰. Gallus Anonymus a UPK mohli totiž vychádzať z dnes nezachovaných starších prameňov, ktoré v čase písania týchto prameňov ešte existovali.

Na základe spomenutých informácií Galla Anonyma a UPK, ktoré považujeme za vierohodné, sa pokúsime zistiť, kedy asi mohol Boleslav Chrabrý obsadiť časť Uhorska, dokedy mohlo byť toto územie „súčasťou jeho ríše“, aká časť Uhorska to bola, a kto tam mohol na začiatku 11. storočia vládnuť. Uvedomujeme si pritom, že k tejto starej téme môžeme ponúknuť len ďalšie hypotézy, keďže hodnoverné pramene o obsadení časti Uhorska, prípadne o uhorsko-poľských vzťahoch z prvej polovice 11. storočia sa dodnes nezachovali. Z dôvodu nedostatočnej pramennej bázy sa preto budeme nevyhnutne pohybovať len v rovine domnienok a predpokladov.

Thietmar, Gallus Anonymus, Kosmas a Uhorsko-poľská kronika

Kronikári Thietmar, Gallus Anonymus a Kosmas vo svojich dielach spomínajú vojenské výpravy poľského kniežaťa Boleslava Chrabrého. Thietmar, ako dobový a dôvery-

---

Chronik, [in:] *Mittelalterliche Eliten und Kulturtransfer östlich der Elbe. Interdisziplinäre Beiträge zu Archäologie und Geschichte im mittelalterlichen Ostmitteleuropa*, eds. A. Klammt, S. Rossignol, Göttingen 2009, s. 71, 75; R. Grzesik, *Bolesław Chrobry*, s. 119, 128–129.

⁸ A. Quéret-Podesta, *Vom Ungarn*, s. 69–70, 74.

⁹ E. Kowalczyk, *Momenty geograficzne państwa Bolesława Chrobrego. Na styku historii i archeologii*, *Kwart. Hist.* 107 (2000), č. 2, s. 42, 45–46; M. Matla-Kozłowska, *Pierwsi Przemysłdźci i ich państwo (od X do połowy XI wieku). Ekspansja terytorialna i jej polityczne uwarunkowania*, Poznań 2008, s. 388–389, 395–396; R. Grzesik, *Bolesław Chrobry*, s. 129–130.

¹⁰ M. Plezia, *Kronika Galla*, s. 63–67; Z. Dalewski, *A New Chosen*, s. 148–149, 159–160, 163.

hodný autor, sa podrobne rozpísal aj o situácii v Čechách v roku 1002, o českých kniežatách Boleslavovi III. Ryšavom a Vladivojovi, ako aj o poľskom kniežati Boleslavovi Chrabrom a jeho krátkej vláde v Prahe (v rokoch 1003–1004)¹¹. V prípade Kosmasa a Galla Anonyma, ktorí svoje diela spisali v prvej tretine 12. storočia, to už tak nie je. Kosmas síce tiež spomína, ako Boleslav Chrabrý (Mieško) dva roky ovládal Prahu a ako ho napokon Česi vyhnali, ale jeho vládu nesprávne datuje do rokov 1000/1001 až 1002¹². Ďalej píše, ako Česi obsadili Moravu, vyhnali odtiaľ Poliakov a po smrti českého panovníka Boleslava II. (v roku 999) obsadili nielen Prahu, ale aj celú Moravu. Neuvádza však, kedy sa tak malo stať¹³. Thietmar vo svojom diele nehovorí o obsadení Moravy poľským panovníkom, ale z jeho ďalšieho rozprávania vyplýva, že o tom zrejme vedel. Dokladom je totiž rok 1015, kedy Henrich, markgróf z Východnej marky, spolu s Bavorami porazil Boleslavovo vojsko, ktoré predtým podniklo bojovú výpravu blízko jeho hraníc¹⁴, a rok 1017, kedy Moravania, ktorých Thietmar nazýva Boleslavovými bojovníkmi (*Mararenses Bolizlavi milites*), porazili vojsko Bavorov¹⁵. Z týchto zmienok je zrejme, že Boleslav Chrabrý kontroloval aj Moravu, prípadne len jej časť. Keďže Morava susedila s Východnou markou, museli poľské oddiely prechádzať alebo aj priamo útočiť z moravského územia, kde mal Boleslav v tom čase na niektorých hradoch aj svoje posádky a Moravania boli jeho spojenci¹⁶.

¹¹ *Thietmari Merseburgensis episcopi chronicon* (ďalej *Thietmari*), [in:] MGH SS n.s. IX, ed. R. Holtzmann, Berolini 1935, lib. 5, cap. 23 (15), 29 (18), 30, 31 (19), lib. 6, cap. 10, 11, 12 (9); Pozri aj: *Annales Quedlinburgenses*, A. 1004, [in:] MGH SS IX, ed. G. H. Pertz, Hannoverae 1839, s. 79; S. Zakrzewski, *Bolesław Chrobry Wielki*, Lwów–Warszawa–Kraków 1925, s. 178–181, 203–204; W. Sobieski, *Bolesław Chrobry*, Kraków 1925, s. 19; K. Sochaniewicz, *Bolesław Chrobry*, Lwów–Warszawa–Kraków 1926, s. 74–75; B. Krzemińska, *Krise českého státu na přelomu tisíciletí*, ČsČH 18 (1970), č. 6, s. 506–511, 518–519; D. Kalhous, *Boleslav III. Kniže na konci časů*, [in:] *Ad vitam et honorem. Profesoru Jaroslavu Mezníkovi přátelé a žáci k pětasedmdesátým narozeninám*, eds. T. Borovský, J. Libor, M. Wihoda, Brno 2003, s. 221–229.

¹² *Cosmae Pragensis Chronica Boemorum* (ďalej *Cosmae*), [in:] MGH SS n.s. II, ed. B. Bretholz, Berolini 1923, lib. 1, cap. 35, 36, lib. 2, cap. 2.

¹³ *Cosmae*, lib. 1, cap. 40; T. Wasilewski, *Pochodzenie Emnildy, trzeciej żony Bolesława Chrobrego a geneza polskiego władztwa nad Morawami*, *Kwart. Hist.* 94 (1987), č. 2, s. 41. J. Sláma tvrdí, že Boleslav Chrabrý hneď potom ako dobyl Krakovsko obsadil aj Moravu. J. Sláma, *K česko-poľským stykům v 10. a 11. století*, [in:] *Vznik a počátky Slovanů IV*, ed. J. Eisner, Praha 1963, s. 223–224, 226; M. Wihoda, *Morava v 10. století*, [in:] *České země v raném středověku* (ďalej *České země*), ed. P. Sommer, Praha 2006, s. 62–63; M. Matla-Kozłowska, *Pierwsi Przemyslidzi*, s. 393–395.

¹⁴ *Thietmari*, lib. 7, cap. 19.

¹⁵ *Thietmari*, lib. 7, cap. 57 (42). Pozri aj: *Thietmari*, lib. 7, cap. 61; A. Nadolski, *Polskie siły zbrojne w czasach Bolesława Chrobrego. Zarys strategii i taktyki*, Łódź 1956, s. 56, 60.

¹⁶ B. Krzemińska, *Krise*, s. 514–515; M. Zemek, *Moravsko-uherská hranice v 10. až 13. století*, Brno

Gallus Anonymus sa len v jednej vete zmieňuje o tom, že si Boleslav Chrabrý podrobil Moravu, Čechy a vládol v Prahe. Ako jediný z týchto kronikárov spomína, že poľský panovník premohol aj Uhrov a zabral ich zem až k Dunaju¹⁷. Pri jednotlivých zmienkach o výpravách Boleslava Chrabrého však vôbec nehovorí, kedy sa tak malo stať. Samotný Thietmar sa v prípade Uhorska zmieňuje len o konflikte uhorského kráľa Štefana I. s Prokujom-Ďulom II. (ujec Štefana I., pred rokom 1003 sedmohradské knieža)¹⁸ v roku 1018. Prokuj bol v službách poľského panovníka a na území, ktoré Boleslav predtým obsadil na úkor Uhorska, spravoval jeden hrad¹⁹. Tak ako sa Thietmar nezmienil o obsadení Moravy, tak nepíše nič ani o obsadení časti Uhorska. Hovorí len o Prokujovi, ktorého kráľ Štefan I. vyhnal zo spomenutého hradu preto, lebo ten pôvodne patrilo do Uhorska rovnako ako okolité územie. Ak Boleslav Chrabrý udelil Prokujovi hrad, ktorý stál na území ovládanom poľským panovníkom, tak Boleslav musel predtým obsadiť časť Uhorska. Thietmar vo svojej kronike ďalej podrobne opisuje jednotlivé vojenské akcie poľského panovníka počas nemecko-poľských vojen v rokoch 1003 – 1018, o čom sa len veľmi stručne zmieňuje aj Gallus Anonymus²⁰. Thietmar a Gallus Anonymus ešte spomínajú aj vpád Boleslava Chrabrého na Rus a obsadenie Kyjeva v roku 1018²¹.

Informáciu Galla Anonyma o obsadení časti Uhorska poľským panovníkom potvrdzuje aj stručný záznam v UPK, ktorá bola spísaná niekedy medzi rokmi 1227 – 1234 ako jeden z variantov Života sv. Štefana²². V siedmej kapitole UPK je zmienka o stretnutí uhorského kráľa Štefana I. s Boleslavom Chrabrým pri Ostrihome a uzatvorení mieru. Dôvodom ich stretnutia bola pravdepodobne vojna²³, o ktorej sa však v UPK nič nehovorí. Keďže Štefan I. túto vojnu prehral, Boleslav Chrabrý obsadil úze-

---

1972, s. 26–27; T. Wasilewski, *Pochodzenie Emnildy*, s. 41–42; M. Wihoda, *Morava v 10. storočí*, s. 55, 64; M. Matla-Kozłowska, *Pierwsi Przemysłidzi*, s. 394–395; M. Wihoda, *Morava v dobe knížecí, 906–1197*, Praha 2010, s. 107–109.

¹⁷ *Galli Anonymi*, lib. 1, cap. 6.

¹⁸ K Prokujovi pozri druhú časť štúdie [HSO 2019].

¹⁹ *Thietmari*, lib. 8, cap. 4.

²⁰ *Galli Anonymi*, lib. 1, cap. 6.

²¹ *Thietmari*, lib. 8, cap. 31 (16), 32, 33; *Galli Anonymi*, lib. 1, cap. 7.

²² R. Grzesik, *Kronika*, s. 27–51, 208–212; idem, *Polska Piastów*, s. 27, 31, 34, 56; idem, *Żywot św. Stefana*, s. 18–21, 26–27; idem, *Some New Remarks*, s. 189–192; M. Homza, UPK, s. 29–31; J. Csákó, *A magyar*, s. 294–296, 302–305, 306–308.

²³ B. Hóman, *Geschichte des ungarischen Mittelalters I. Von dem ältesten Zeiten bis zum Ende des XII. Jahrhunderts*, Berlin 1940, s. 240–241; G. Bónis, *István király*, Budapest 1956, s. 47–48, 52.

mie až po Dunaj a Tisu, ktoré bolo predtým súčasťou Uhorska. Presne o tomto území, ktoré ovládol poľský panovník až po Dunaj, sa pravdepodobne vo svojej kronike zmieňuje aj Gallus Anonymus²⁴. Na základe šiestej kapitoly UPK „*Prečo a akým spôsobom nebola koruna daná Poliakom*“ niektorí historici tvrdia, že dôvodom vypuknutia poľsko-uhorského konfliktu malo byť neudelenie kráľovskej koruny pripravenej najskôr pre Boleslava Chrabrého, ktorú ale pápež nakoniec prideliť Štefanovi. Po vpáde poľského kniežata do severozápadného Uhorska a jeho obsadení začali obe strany vyjednávať o mieri. Dohodli sa na stretnutí, aby urovnali spor. Boleslav prišiel k uhorskému kráľovi a utáboril sa pred Ostrihomom, na hraniciach Uhorska a Poľska²⁵. Uhorsko-poľská kronika spomína, že „nové“ poľské hranice po pripojení územia, ktoré Boleslav získal po porážke Uhrov niekedy okolo roku 1000, siahali k Dunaju, Ostrihomu, Jágru, Tise a v blízkosti rieky Tople sa hranica stáčala až k hradu Salis. Tam bola hranica medzi Uhrami, Rusmi a Poliakmi. Boleslav sa spolu so svojimi vojakmi zdržal pri Ostrihome dlhší čas, a keď sa napokon s kráľom Štefanom v mieri rozišli, poľské knieža sa vybralo smerom k hradu Salis a uhorský kráľ do Stoličného Belehradu²⁶.

Ak Thietmar, Gallus Anonymus a Kosmas vedeli o vojenských výpravách a dočasnej vláde Boleslava Chrabrého v Čechách, na Morave alebo aj o obsadení Kyjeva (Thietmar a Gallus), ktoré sa skutočne udiali, a jedine Gallus Anonymus a UPK spomínajú aj ovládnutie časti Uhorska až po Dunaj, tak potom sa mohol uskutočniť aj vpád poľského panovníka do severozápadného Uhorska²⁷-Nitrianska²⁸.

²⁴ J. Widajewicz, *Kraków i Poważe w dokumente biskupstwa praskiego z roku 1086*, Poznań 1938, s. 45, 48; D. Bagi, *Królowie węgierscy w kronice Galla Anonima*, Kraków 2008, s. 143. Márta Font, podobne ako Bálint Hóman a György Györffy, nepovažuje informácie o obsadení časti Uhorska v UPK a u Galla Anonyma za dôveryhodné. M. Font, *Ein Hoftag als Spiegel der regionalen Verhältnisse. Merseburg 1013 (Heinrich II. – Stephan I. – Boleslaw I.)*, [in:] *Specimina Nova Pars Prima. Sectio Mediaevalis IX*, Pécs 2017, s. 24–26.

²⁵ K tejto časti v UPK pozri: R.F. Kaindl, *Studien zu den ungarischen Geschichtsquellen III und IV*, AfÖG 82 (1895), č. 2, s. 596–611, 616–618; B. Hóman, *A Szent László-kori Gesta Ungarorum és XII.–XIII. századi leszármazói*, Budapest 1925, s. 37–42; F. Dvornik, *The Making of Central and Eastern Europe*, 2. vyd., Gulf Breeze 1974, s. 193–194, 213–214; G. Bónis, *István király*, s. 47–48; R. Grzesik, *Kronika*, s. 155–157; idem, *Some New Remarks*, s. 194; D. Zupka, *Rituály a symbolická komunikácia v stredovekej strednej Európe. Arpádovské Uhorsko 1000–1301*, Prešov 2011, s. 119–122.

²⁶ ChHP, cap 7.

²⁷ A. Łukasiewicz, *Stosunek Słowaczyny do Polski w X i XI wieku (od r. 992)*, [in:] *Sprawozdanie Dyrekcji C. K. Lwowskiego gimnazjum im. Franciszka Józefa za rok szkolny 1907*, ed. F. Tomaszewski, Lwów 1907, s. 3–4, 6, 11, 13–16, 19, 24; S. Zakrzewski, *Boleslaw Chrobry*, s. 234–236; B. Hóman, *Geschichte*, s. 240–241.

²⁸ V slovenskej historiografii sa Nitrianskom označuje východná časť Veľkej Moravy (v 9.

Kosmas pri písaní svojho diela vychádzal aj zo starších dnes zaniknutých análov (*Annales Pragenses deperditi-APd*)²⁹. V prípade Galla Anonyma sa tiež predpokladá, že mal prístup k písomným záznamom, ktoré sa v tom čase nachádzali na piastovskom dvore. Nie je však dostatočne preukázané, či niektoré informácie čerpal aj z dnes nezachovaných najstarších poľských análov (*Annales Regni Poloniae deperditi-ARPd*) z 11. storočia³⁰. Spomenutí autori svoje diela koncipovali aj na základe ústnych tradícií, ktoré na panovníckych dvoroch uchovávali dynastickú pamäť. Je preto možné, že informácie z prvej polovice 11. storočia o vojenských výpravách českých a poľských panovníkov mohli byť známe a udržiavané v dvorskej tradícii. Nevieme však, či sa spomienky na vojenské výpravy panovníkov zaznamenávali aj

---

storočí) a súčasne aj severozápadná časť Uhorska ako údelné kniežatstvo Arpádovcov (v 10.–11. storočí). J. Steinhübel, *Nitrianske kniežatstvo. Počiatky stredovekého Slovenska* (druhé rozšírené vydanie), Bratislava 2016, s. 111–112, 505–514. Myslí sa tým kniežatstvo s centrom v Nitre, ktoré podľa historikov zaberalo približne územie dnešného Slovenska. V žiadnom prameni z 11.–12. storočia sa však Nitriansko neoznačuje ako *ducatus* alebo *regnum*. Nitriansko je novodobý názov, ktorý vychádza z mena hradu Nitra a jeho územia. V najstaršej uhorskej legende Život svätých Svorada a Benedikta, ktorá vznikla niekedy v polovici 11. storočia, sa spomína nitrianske územie len ako *Nitriense territorium*. *Legenda SS. Zoerardi et Benedicti* 1, 4., [in:] SRH II, ed. E. Madszar, s. 357; C.A. Macartney, *The Medieval Hungarian Historians. A Critical and Analytical Guide*, Cambridge 1953, s. 151; E. Nemerkenyi, *Latin Classics in Medieval Hungary Eleventh Century*, Debrecen 2004, s. 144; J.T. Milik, *Święty Świerad. Saint Andrew Zoeradus*, Roma 1966, s. 12–13. Jedine Anonymus, notár uhorského kráľa Bela III., vo svojom diele *Gesta Hungarorum* (okolo roku 1200) v jednom z príbehov o významných činoch maďarských vojvodcov spomína, že územie medzi riekami Váh, Hron, Dunaj a Morava obsadilo český knieža (10. stor. ?) a vytvorilo tak jedno kniežatstvo (*ducatus*). Za knieža na tomto území ustanovil Zobora (vymyslená postava), ktorý sa stal *dux Nitriensis*. Obyvateľov tohto územia označuje ako *Nytrienses Sclavi*. *P. Magistri, qui Anonymus dicitur, Gesta Hungarorum* (ďalej *Anonymus*), cap. 35, 37, [in:] SRH I, ed. D. Pais, Budapeštin 1937, s. 77, 78; *Kronika anonymného notára kráľa Bela. Gesta Hungarorum*, cap. 35, 37, ed. a trans. V. Múcska, Budmerice 2000, s. 80–83.

²⁹ V. Novotný, *Studien zur Quellenkunde Böhmens*, *Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung* 24 (1903), s. 531–552, 602–615; D. Třeštík, *Kosmova kronika. Studie k počátkům českého dějepiscetví a politického myšlení*, Praha 1968, s. 50–64; idem, *Anfänge der Böhmische Geschichtsschreibung. Die ältesten Prager Annalen*, *Studia Źródloznawcze* 23 (1978), s. 1–35; A. Quéret-Podesta, *Annales Magdeburgenses Brevisissimi. The Short Annals of Magdeburg and their significance in the discussion on the genesis of Czech and Polish annalistic productions*, Olomouc 2016, s. 10, 42–43, 97, 117, 137, 169–170, 171, 173, 184.

³⁰ M. Plezia, *Kronika Galla*, s. 49; *Gesta principum Polonorum*, s. XLV–XLVII; P. Wiszewski, *Domus Boleslai*, s. 94, 97, 111–113, 116–117; A. Quéret-Podesta, *Annales*, s. 9, 11–13, 138, 153, 155, 168, 174–178, 182–184. K nezachovaným poľským análom *ARPd* pozri úvod od Z. Kozłowskej-Budkovej – *Annales Cracovienses priores cum calendario*, ed. Z. Kozłowska-Budkowa, [in:] MPH, n.s. V, Warszawa 1978, s. VIII–LXI; K. Jasiński, *Najdawniejsze roczniki krakowskie*, *Kwart. Hist.* 88 (1981), č. 2, s. 463–465.

písomne, pretože v najstarších análoch (*APd*, *ARPd*) sa vôbec neuvádzajú. Nemôžeme však úplne vylúčiť existenciu jednoduchých dynastických záznamov genealogického a pamätného charakteru na piastovskom dvore, ktoré predchádzali *ARPd*³¹. Informácie o vojenských výpravách sa v poľských, českých, ako aj uhorských análoch uvádzajú prevažne u panovníkov z druhej polovice 11. storočia. Prvé záznamy v týchto najstarších análoch majú skôr nekrologicko-pamätný charakter o dynasticko-cirkevných záležitostiach³². Napríklad jediné zachované uhorské anály zvané *Annales Posonienses* zahŕňajú obdobie rokov 997–1203. Vychádzali z viacerých zdrojov a ich najstaršiu časť zrejme spísali v Stoličnom Belehrade. Okrem rokov 997 a 998 obsahujú aj sedem záznamov z obdobia vlády uhorského kráľa Štefana I. Na rozdiel od neskorších zápisov údaje z prvej tretiny 11. storočia vôbec nespomínajú vojenské výpravy Štefana, prípadne vojenské udalosti, ktoré sa týkali Uhorska³³. Tak je to aj v prípade zápisov v najstarších českých análoch, ktoré sa vzťahujú na obdobie prvej polovice 11. storočia (*Annales Pragenses*, *Annales Bohemici* a *Annales Gradienses et Opatowicenses-AGO*)³⁴. Z týchto českých análov jedine AGO spomínajú, že Boleslav Chrabrý (Mieško) vpadol v roku 1000 (!) do Čiech a obsadil túto krajinu na dva roky. V roku 1002 (!) ho odtiaľ vyhnal Oldřich³⁵. Aj záznamy z obdobia vlády Boleslava Chrabrého v najstarších poľských análoch mali prevažne nekrologicko-pamätný charakter o dynastii a cirkevných záležitostiach, vrátane tých, ktoré sa priamo netýkali Piastovcov³⁶. Jedinou výnimkou sú zmienky v *Rocznik świętokrzyski*

³¹ P. Dymmel, *Traces of Oral Tradition*, s. 347–349, 352–354; P. Wiszewski, *Domus Boleslai*, s. 54, 57, 94, 106–107, 112–114.

³² A. Quéret-Podesta, *Annales*, s. 42–43, 60–62, 137, 169–171, 173, 178.

³³ *Annales Posonienses*, A. 997, 998, 1000, 1019, 1024, 1030, 1031, 1036, 1037, [in:] SRH I, ed. E. Madzar, s. 125; H. Marczali, *Ungarns Geschichtsquellen im zeitalter der Árpáden*, Berlin 1882, s. 107–109; R.F. Kaindl, *Studien zu den ungarischen Geschichtsquellen V. und VI*, AföG 84 (1898), č. 1, s. 505–508, 512, 515–519, 521–523; C.A. Macartney, *The Medieval*, s. 32–33, 84–85; A. Quéret-Podesta, *Annales*, s. 177–178.

³⁴ *Annales Pragenses*, A. 997, 998, 999, 1017, 1024, [in:] *Fontes rerum Bohemicarum II/2* (ďalej FRB), ed. J. Emler, trans. V.V. Tomek, Prague 1875, s. 377; *Annales Bohemici*, A. 990, 993, 998, 1004, 1039, [in:] FRB II/2, s. 381; *Letopisy hradištsko-opatovické*, A. 998, 999, 1002, 1003, 1005, 1017, 1023, 1029, 1035, 1039, [in:] FRB II/2, s. 388–389.

³⁵ *Letopisy hradištsko-opatovické*, A. 999, 1002, s. 388; V. Novotný, *Studien*, s. 580–602.

³⁶ *Rocznik świętokrzyski dawny*, A. 1000, 1002, 1003, 1016, 1025, [in:] MPH II, ed. A. Bielowski, Lwów 1872, s. 773; *Rocznik dawny*, A. 999, 1002, 1003, 1016, 1018, 1025, [in:] MPH n. s. V, s. 7–8; *Rocznik kapituły krakowskiej*, A. 999, 1002, 1003, 1009, 1012, 1015, 1016, 1018, 1025, [in:] MPH n. s. V, s. 44–45; *Rocznik tzw. Wielkopolski*, A. 967, 1002, 1003, 1009, 1034, [in:] MPH n. s. V, s. 227;

dawny (R. *św.d*), *Rocznik dawny* (R*d*) a *Rocznik kapituły krakowskiej* (R*kk*) o wojenskej výprave poľského panovníka na Rus v roku 1018³⁷. Len *Rocznik krótki* (R*krt.*) spomína aj obsadenie Prahy³⁸, ale tento údaj autor análov čerpal možno z Kosmasa alebo českých análov³⁹. Informáciu o obsadení Prahy pravdepodobne obsahovali už nezachované najstaršie české anály (A*Pd*), z ktorých vychádzal Kosmas a jeho pokračovateľ Mních sázavský⁴⁰.

Historici sa dnes zhodujú v tom, že najstaršie české a poľské anály úzko súviseli a navzájom sa ovplyvňovali⁴¹. V najstarších českých, poľských, ako aj uhorských análoch sa, až na ojedinelé výnimky, nespomínajú vojenské výpravy v prvej polovici 11. storočia⁴². Přemyslovci, Piastovci a Arpádovci viedli v tomto období viace-

---

Rocznik krótki, A. 997, 1000, 1002, 1003, 1018, 1025, [in:] MPH n. s. V, s. 233; *Rocznik poznański I. (starzy)*, A. 999, 1003, 1025, [in:] MPH, n. s. 2/VI, *Annales Poloniae maioris*, eds. B. Kürbis et al., Warszawa 1962, s. 210; P. Wiszewski, *Domus Boleszlai*, s. 93, 102, 106–107, 111, 114–117; A. Quéret-Podesta, *Annales*, s. 24, 38, 41, 168, 174–175, 182–183.

³⁷ *Rocznik świętokrzyski dawny*, A. 1018, s. 773; *Rocznik dawny*, A. 1018, s. 8; *Rocznik kapituły krakowskiej*, A. 1018, s. 45; *Rocznik kamieniecki* má viacero údajov týkajúcich sa Štefana I. V časti o hraniciach Poľska za Boleslava Chrabrého však nespomína obsadenie časti Uhorska. *Rocznik kamieniecki*, A. 965, 975, 1000, 1025, [in:] MPH II, s. 777–778; P. Wiszewski, *Domus Boleszlai*, s. 94, 100–101, 111–113; R. Grzesik, *Obraz stosunków*, s. 5–6; W. Drelicharz, *Annalistyka Małopolska XIII–XV wieku. Kierunki rozwoju wielkich roczników kompilowanych*, Kraków 2003, s. 267–269, 279–280, 374–389; A. Quéret-Podesta, *Annales*, s. 138, 140, 153.

³⁸ Datované do roku 1000. V skutočnosti sa tak stalo až v roku 1003. M. Matla-Kozłowska, *Kwestia zależności polskiego i czeskiego rocznikarstwa (od drugiej połowy XI. do połowy XIII. wieku)*, *Studia Źródłoznawcze* 43 (2005), s. 39–41.

³⁹ *Rocznik krótki*, A. 1000, s. 233. Podobne aj: *Annales s. Crucis*, cap. 7, [in:] MPH n. s. XII, ed. A. Rutkowska-Płachcińska, Kraków 1996, s. 9; M. Matla-Kozłowska, *Qui a quo – wzajemne wpływy polskiego i czeskiego rocznikarstwa we wczesnym średniowieczu (X.–XI w.)*, [in:] *Causa creandi, O pragmatyce źródła historycznego. Acta Universitatis Wratislaviensis No. 2783, Historia CLXXI*, eds. S. Rosik, P. Wiszewski, Wrocław 2005, s. 70–71; eadem, *Kwestia zależności*, s. 39–41; eadem, *Pierwsi Przemysłidzi*, s. 392.

⁴⁰ *Cosmae*, lib 1, cap. 35, 36, lib 2, cap. 2; *Monachi Sazaviensis continuatio Cosmae. De chronica sancti Iheronimi et compositione annorum*, A. 1001, [in:] FRB II/1, ed. J. Emler, trans. V.V. Tomek, Prague 1874, s. 240; V. Novotný, *Studien*, s. 552–579, 602–615; D. Treštík, *Kosmova kronika*, s. 50–64; G. Labuda, *Jeden czy dwa roczniki niemieckie u podstaw polskiego rocznikarstwa?*, *Studia Źródłoznawcze* 39 (2001), s. 9, 11–12; M. Matla-Kozłowska, *Qui a quo*, s. 70–71; eadem, *Kwestia zależności*, s. 39–41; A. Quéret-Podesta, *Annales*, s. 10, 42–43, 137, 169–171, 173, 184.

⁴¹ G. Labuda, *Jeden czy dwa*, s. 15–16, 20–21, 24–26; M. Matla-Kozłowska, *Qui a quo*, s. 67, 72–73; eadem, *Kwestia zależności*, s. 27–28; P. Wiszewski, *Domus Boleszlai*, s. 95–96, 104; A. Quéret-Podesta, *Annales*, s. 10–13, 145, 148–149, 155–156, 162, 164–167, 169, 176–178, 181–185.

⁴² P. Wiszewski, *Domus Boleszlai*, s. 112–113; A. Quéret-Podesta, *Annales*, s. 169–173.

ro významných vojenských akcií, o ktorých však vieme len zo správ vierohodných kronikárov z okolitých krajín alebo až z neskorších domácich naračných prameňov. Keďže najstaršie uhorské a poľské anály nezaznamenali vojenské výpravy Štefana I. a Boleslava Chrabrého (okrem vpádu na Rus), nezaznamenali tak ani obsadenie Moravy a severozápadného Uhorska poľským panovníkom. Dozvedáme sa o tom až z neskorších prameňov (Gallus Anonymus a UPK).

Ak Gallus Anonymus spomína, že Boleslav Chrabrý obsadil Moravu, Prahu, časť Uhorska po Dunaj a pri písaní svojho diela mohol vychádzať aj zo zaniknutých poľských análov (prípadne z ústnej tradície na piastovskom dvore)⁴³, tak potom sa všetky tieto informácie mohli nachádzať aj v nezachovaných poľských análoch (ARPd), prípadne v jednej z verzií tohto najstaršieho prameňa. Práve z týchto análov zo začiatku 12. storočia mohol vychádzať aj Gallus Anonymus a zmienku o výbojoch Boleslava Chrabrého mohol prevziať z nich⁴⁴. Tento predpoklad ale nemôžeme kvôli nedostatku prameňov dostatočne potvrdiť. Aj neskoršie poľské kroniky (Vincent Kadłubek, Dzierzwa / Mierzwa kronika, sliezske kroniky a Veľkopoľská kronika)⁴⁵, anály⁴⁶ a životy svätých⁴⁷ z 13. – 14. storočia, ktoré hovoria o výpravách Boleslava Chrabrého⁴⁸ a o obsadení časti Uhorska (po Dunaj a Tisu), vychádzali síce prevažne

⁴³ P. Dymmel, *Traces of Oral Tradition*, s. 350, 352–354, 356–357, 359; P. Wiszewski, *Domus Boleslai*, s. 114, 116–117.

⁴⁴ K tomu pozri: M. Plezia, *Kronika Galla*, s. 49; P. Wiszewski, *Domus Boleslai*, s. 113; A. Quéret-Podesta, *Annales*, s. 11, 13, 153, 167, 174–178, 182–183.

⁴⁵ *Magistri Vincentii dicti Kadłubek chronica Polonorum*, lib. 2, cap. 12/1–2, [in:] MPH n. s. IX, ed. M. Plezia, Kraków 1994, s. 41; *Mierzwy kronika*, cap. 22, [in:] MPH II, s. 189; *Chronica principum Poloniae*, cap. 9, [in:] MPH III, ed. Z. Węcłowski, Lwów 1878, s. 444. Podobne: *Chronica Polonorum*, [in:] MPH III, s. 618–619; *Chronica Poloniae Maioris*, cap. 11, [in:] MPH n. s. VIII, ed. B. Kürbis, Warszawa 1970, s. 17.

⁴⁶ *Rocznik krakowski*, A. 967, [in:] MPH II, s. 828; *Rocznik Traski*, A. 967, [in:] MPH II, s. 828; *Rocznik małopolski 965–1415*, A. 967, [in:] MPH III, s. 140–141; *Annales s. Crucis*, cap. 10, 11, s. 11–12; *Annales Cuiavienses*, A. 1018, [in:] MPH V, ed. W. Kętrzyński, Lwów 1888, s. 886; R. Grzesik, *Kronika*, s. 114–117; idem, *Obraz stosunków*, s. 5; W. Drelicharz, *Annalistyka*, s. 201–203, 267–269, 279–280, 374–389, 454, 456, 459, 461–462.

⁴⁷ *De sancto Adalberto episcopo*, [in:] MPH IV, ed. W. Kętrzyński, Lwów 1884, s. 237; *Vita sancti Stanislai episcopi Cracoviensis (Vita minor)*, cap. 19, 26, [in:] MPH IV, s. 267–268, 274–275; *Vita sancti Stanislai Cracoviensis episcopi (Vita maior)*, pars 1, cap. 1, [in:] MPH IV, s. 364–365; *Żywot św. Stanisława zw. Tradunt, Martini Galli Chronicon*, ed. J.V. Bandtkie, Varsaviae 1824, s. 321–322; J. Karwasińska, *Państwo polskie*, s. 243; R. Grzesik, *Kronika*, s. 98–102, 103–120; idem, *Obraz stosunków*, s. 7.

⁴⁸ Niektóre z nich (napr. *Rocznik Traski*) pripisujú tieto skutky jeho menovcovi Boleslavovi

z Galla Anonyma⁴⁹ a neskôr aj z UPK⁵⁰, ale niektoré z nich mohli použiť aj informácie zo starších (nezachovaných) poľských análov⁵¹.

V tejto súvislosti je zaujímavé, že Gallus Anonymus v zázname o Boleslavovi Chrabrom, ktorý premohol Uhrov, použil latinské sloveso *superavit*, ale pri zápise o Morave a Čechách použil sloveso *subiugavit* a v prípade Prahy *obtinnit*⁵². Sloveso *superavit* (alebo *superat*) sa pri Boleslavovom vpáde na Rus v roku 1018 nachádza aj v *R. św.d, Rd a Rkk*⁵³. V zázname o obsadení Prahy Poliakmi má *Rrt.* sloveso *ceperunt*⁵⁴, ale pri zápise o tom, ako Boleslav premohol Rusov, je použité sloveso *superavit*⁵⁵. Neskoršie malopolské anály z 13.–14. storočia v záznamoch o vojenskej porážke Uhrov majú sloveso *subiugavit* alebo *edomuit*⁵⁶. Ak Gallus Anonymus len v prípade Uhorska použil sloveso *superavit*, presne tak, ako aj všetky najstaršie zachované poľské anály pri roku 1018, tak potom by toto sloveso mohlo naznačovať, že Gallov záznam o vpáde poľského panovníka do Uhorska okolo roku 1000 sa, spolu so záznamom o výprave na Rus v roku 1018, možno nachádzali v najstarších dynastických záznamoch a možno aj v dnes nezachovaných poľských análoch (*ARPd*), ktorých pôvodnú podobu už nepoznáme⁵⁷.

Nepriamym dokladom o vpáde Boleslava Chrabrého do severozápadného Uhorska by mohli byť zápisy o tomto panovníkovi v *Rocznik świętokrzyski, nowy* – *R. św.n*

Smelému. J. Dowiat, *Bela I węgierski w Polsce (1031/32 – 1048)*, Przegł. Hist. 56 (1965), č. 1, s. 18–19; R. Grzesik, *Obraz stosunków*, s. 7.

⁴⁹ A. Łukasiewicz, *Stosunek Słowaczyny*, s. 3–4, 6, 11, 13–16, 19, 24; D. Bagi, *Królowie węgierscy*, s. 143; R. Grzesik, *Obraz stosunków*, s. 5; idem, *Bolesław Chrobry*, s. 119.

⁵⁰ R. Grzesik, *Kronika*, s. 98–102, 103–120; A. Quéret-Podesta, *Vom Ungarn*, s. 76.

⁵¹ W. Drelicharz, *Annalistyka*, s. 201–206, 263–269, 324–333, 457, 461.

⁵² *Galli Anonymi*, lib. 1, cap. 6.

⁵³ Pozri poznámku 37.

⁵⁴ Ak *Rocznik krótki* pri opise obsadenia Prahy Boleslavom Chrabrým skutočne čerpal z Kosmasa alebo českých análov, je zvláštne, že v českých prameňoch sa sloveso *ceperunt* neobjavuje. Spomína sa len *veniens, invasit a obtinnit. Cosmae*, lib 1, cap. 35. Mních sázavský použil sloveso *obtinnit. Monachi Sazaviensis*, A. 1001, s. 240. *Letopisy hradištko-opatovické* majú zápis *invasit a obtinnit. Letopisy hradištko-opatovické*, A. 999, s. 388. V malopolských análoch sa sloveso *ceperunt* tiež nespomína a pri zmienke o Čechách a Uhorsku sa objavuje len zápis *subiugavit* alebo *edomuit/domuit*. W. Drelicharz, *Annalistyka*, s. 204–206.

⁵⁵ *Rocznik krótki*, 10, s. 233. Podobne aj: *Annales Cuiavienses*, A. 1018, s. 886.

⁵⁶ Pozri poznámku 46; W. Drelicharz, *Annalistyka*, s. 204–206.

⁵⁷ K tomu pozri: M. Plezia, *Kronika Galla*, s. 78–82, 197; P. Wiszewski, *Domus Boleszlai*, s. 106–107, 112–113.

z konca 14. storočia, ktorý však vychádzal z viacerých starších malopoľských análov⁵⁸. V tomto prameni je záznam o obsadení Prahy v roku 1001 (!) identickým odpisom z *Rrt.*, ktorý zrejme vychádzal z Kosmasa alebo českých análov⁵⁹. V *R. św.n* sa ďalej spomína aj porážka Rusov (1018) slovesom *supperavit*, tak ako je to aj u najstarších poľských análov, ale v prípade porážky Uhrov, Sasov a Prusov už so slovesom *subiugavit*⁶⁰, podobne ako vo väčšine malopoľských análov. Nezávisle od tejto skupiny záznamov sa v predchádzajúcom zápise v súvislosti s narodením Imricha, syna uhorského kráľa Štefana, spomína, že tento panovník následne uzavrel mier / priateľstvo (*contraxit amicitias*) s Boleslavom Chrabrým (Mieškom), ktorý trval desať rokov⁶¹. Táto ojedinelá zmienka by mohla naznačovať, že v týchto análoch sa myslí práve ostrihomský mier, ktorý poznáme z UPK. Ak títo panovníci uzavreli mier, museli predtým spolu bojovať. Dôvodom ich nepriateľstva mohol byť vpád poľského panovníka do Uhorska. Ak by to bolo skutočne tak, potom by bol tento zápis nepriamym dokladom o vojenskej výprave Boleslava Chrabrého do Uhorska na začiatku 11. storočia. Okrem toho, uvedený záznam v *R. św.n* môže poukazovať na to, že v ARPd, prípadne neskorších nezachovaných malopoľských análoch (*Annales Polonorum deperditi-APd*) alebo v iných dynastických záznamoch, ktoré boli spísané, prípadne uchovávané v ústnej tradícii, na piastovskom dvore, mohla skutočne byť zmienka o vpáde Boleslava Chrabrého do Uhorska. Tento vojenský vpád môže naznačovať práve uzatvorenie mieru medzi poľským a uhorským panovníkom. Keďže informácie o obsadení Uhorska sa spomínajú vo väčšine malopoľských análov, mohla byť táto udalosť zaznamenaná už v najstarších nezachovaných ARPd alebo APd⁶². V Krakove, významnom piastovskom centre, mohla v stredoveku existovať aj stará ústna tradícia o obsadení Uhorska, ktorá sa tak neskôr stala súčasťou ARPd alebo APd, ktoré boli spísané v krakovskej kapitule⁶³. Ak by to bola pravda, tak potom by záznam v *R. św.n*

⁵⁸ R. Grzesik, *Kronika*, s. 118–120; M. Błaziak, *Rocznik świętokrzyski nowy – rocznikiem mansjonarskim czy andegawiecko-jagiellońskim?* *Studia Źródloznawcze* 37 (2000), s. 49–63; R. Grzesik, *Obraz stosunków*, s. 2, 5; M. Matla-Kozłowska, *Kwestia zależności*, s. 40; W. Drelicharz, *Annalistyka*, s. 263–269.

⁵⁹ *Annales s. Crucis*, cap. 7, s. 9; *Rocznik krótki*, 10, s. 233; M. Matla-Kozłowska, *Qui a quo*, s. 70–71.

⁶⁰ *Annales s. Crucis*, cap. 10, s. 11–12; W. Drelicharz, *Annalistyka*, s. 263–269.

⁶¹ *Annales s. Crucis*, cap. 4, s. 6–7.

⁶² K tomu pozri: R. Grzesik, *Obraz stosunków*, s. 2–3; W. Drelicharz, *Annalistyka*, s. 201–203, 204–206, 279–280, 374–389, 450, 452–454, 456; A. Quéret-Podesta, *Annales*, s. 138, 140, 153.

⁶³ K tomu pozri: M. Plezia, *Kronika Galla*, s. 7–8, 49; J. Dąbrowski, *Dawne dziejopisarstwo*, s. 34, 46–53; P. Wiszewski, *Domus Bolesłai*, s. 94, 106–107, 114–117; A. Quéret-Podesta, *Annales*, s. 11, 13, 16, 24, 153.

mohol byť, okrem Galla Anonyma a UPK, ďalším dokladom o vojenskom vpáde Boleslava Chrabrého do Uhorska niekedy na začiatku 11. storočia.

Okrem UPK žiadne iné uhorské pramene nespomínajú obsadenie severozápadného Uhorska poľským panovníkom⁶⁴. Podľa zistení historikov sa však jedinečné informácie o stretnutí v Ostrihome a opis hraníc v UPK (kap. 7.) mohli nachádzať v nezachovaných najstarších uhorských análoch z 11. storočia (*Annales veteres Ungarici*), ktoré mohli byť spísané v Ostrihome (tzv. Ostrihomské anály), Stoličnom Belehrade („*Annales Albenses*“), prípadne v kláštoroch Pannonhalma alebo Somogyvár⁶⁵. Túto informáciu mohli obsahovať aj nezachované *Gesta Ungarorum Vetera*, ktoré mohli slúžiť na dvore kráľa Kolomana ako predloha autorovi *Gesta Ungarorum* spísaných niekedy na konci 11. alebo začiatku 12. storočia⁶⁶. Ryszard Grzesik sa domnieva, že záznam v UPK o stretnutí poľského a uhorského panovníka má síce pôvod v Uhorsku, ale vyznačenie hraníc Nitrianska v UPK už podľa neho mohlo vychádzať aj z dnes nezachovaných poľských prameňov (*Cronica Polonorum*) alebo ústnej tradície známej v Krakove⁶⁷. Nevieme však dostatočne vysvetliť, prečo neskoršie uhorské kroniky z druhej polovice 13. a zo 14. storočia nemajú práve tie údaje, ktoré sa nachádzajú iba v UPK. Tieto informácie mohli byť ešte v rôznych redakciách a následných pokračovaniach *Gesta Ungarorum*⁶⁸, ale neskorší uhorskí

⁶⁴ B. Hóman, *A Szent László*, s. 22, 28–29, 31–32, 36.

⁶⁵ R.F. Kaindl, *Studien V. und VI.*, s. 505–508, 511, 515–516, 519, 523–530; idem, *Studien zu den ungarischen Geschichtsquellen VII*, AföG 85 (1898), č. 2, s. 441, 453, 477; idem, *Studien zu den ungarischen Geschichtsquellen VIII*, AföG 88 (1899), č. 1, s. 141, 144; B. Hóman, *A Szent László*, s. 76–78; N. Kersken, *Geschichtsschreibung im Europa der „nationes“: Nationalgeschichtliche Gesamtdarstellungen im Mittelalter*, Köln–Weimar–Wien 1995, s. 653–654; L. Veszprémy, *Megjegyzések korai elbeszélő forrásaink történetéhez*, Századok 138 (2004), č. 2, s. 343; idem, *A korai magyar évkönyvekről. Kapcsolatok és kölcsönzések az évkönyvek, krónikák és krónikakivonatok között*, [in:] *Aktualitások a magyar középkorkutatásban. In memoriam Kristó Gyula (1939–2004)*, eds. M. Font et al., Pécs 2010, s. 11–22.

⁶⁶ R.F. Kaindl, *Studien V. und VI.*, s. 525, 527–528; idem, *Studien VII.*, s. 436–437, 443, 477, 479, 488–504, 506; idem, *Studien VIII.*, s. 205–206, 208–219, 222–225, 236, 247–249, 253, 278, 287, 301–303; idem, *Studien zu den ungarischen Geschichtsquellen IX., X., XI. und XII.*, AföG 88 (1900), č. 2, s. 425–466; B. Hóman, *A Szent László*, s. 5–6, 22–23, 28–29, 31–32, 36, 38, 39–40, 44, 48–49, 60, 68, 71–72, 75–87, 96–97, 106–107; L. Veszprémy, *Megjegyzések*, s. 325–347; R. Grzesik, *Kronika*, s. 90–91; D. Bagi, *Królowie węgierscy*, s. 33–37; A. Quéret-Podesta, *Vom Ungarn*, s. 69, 71–72; P. Hudáček, *Castrum Salis. Severné pohraničie Uhorska okolo roku 1000*, Bratislava 2016, s. 69–71, 76–86.

⁶⁷ R. Grzesik, *Some New Remarks*, s. 195–197; idem, *Boleslaw Chrobry*, s. 128–129.

⁶⁸ R.F. Kaindl, *Studien VII.*, s. 436–437, 488–504; idem, *Studien VIII.*, s. 301; C.A. Macartney, *The Medieval*, s. 144–146; Gy. Györffy, *Krónikáink és a magyar őstörténet. Régi kérdések – új válaszok*. Budapest 1993, s. 3–10, 183–185.

kronikári (Anonymus, magister Ákoš, Šimon z Kézy a kronikárska kompozícia zo 14. storočia – *Chronici Hungarici compositio saeculi XIV*) ich z rôznych dôvodov nezahrnuli do svojich textov, a preto sa nestali súčasťou „oficiálnej uhorskej pamäte“.

Štefan I., Boleslav Chrabrý a obsadenie časti Uhorska v historiografii

Obsadenie časti Uhorska Boleslavom Chrabrým, vrátane vyznačenia hraníc, sa interpretuje rôzne⁶⁹. Napríklad maďarskí historici síce pripúšťajú, že poľské knieža niekedy na začiatku 11. storočia obsadilo severozápadnú časť Uhorska, ale len na veľmi krátky čas, a netýkalo sa to takého veľkého územia, ako to spomína UPK⁷⁰. János Karácsonyi predpokladal, že Boleslav Chrabrý v roku 1003 obsadil dnešné územie západného Slovenska ako dôsledok vojny s nemeckým kráľom Henrichom II. Boleslav Chrabrý v roku 1015 menoval správcom hradu v uhorsko-poľskom pohraničí Prokuja-Ďulu II., z ktorého ho v roku 1018 vyhnal uhorský kráľ Štefan I⁷¹. Podobne aj Bálint Hóman tvrdil, že to bol iba pohraničný konflikt, ktorého výsledkom nebolo obsadenie celého horného Uhorska, ako sa to popisuje v UPK. Na základe správ Thietmara a Galla Anonyma pripúšťa, že Boleslav Chrabrý niekedy počas nemecko-poľskej vojny v rokoch 1003–1018 v súvislosti so zabratím Moravy dočasne ovládal v roku 1003 aj územie na východ k Malým Karpatom, prípadne až po Váh. V roku 1018 toto územie bez veľkých bojov získal Štefan I. späť⁷². György Györffy si myslel, že Boleslav nemal žiaden dôvod napadnúť Uhrov už okolo roku 1000. Ak aj nejakú vojenskú výpravu uskutočnil, tak až niekedy okolo roku 1016. Považuje ich skôr za vojenské nájazdy alebo obsadenie niektorých pohraničných hradov, a nie za trvalejšie obsadenie časti Uhorska (dnešné západné Slovensko). Ku konfliktu mohlo dôjsť jedine v súvislosti s vyhnaním Prokuja kráľom Štefanom z neznámeho hradu pred rokom 1018, ktorý sa nachádzal niekde na uhorsko-poľských hraniciach⁷³. Gyula Kristó v súvislosti s uhorsko-poľskými vzťahmi

⁶⁹ D. Bagi, *Królowie węgierscy*, s. 141–142; R. Grzesik, *Boleslaw Chrobry*, s. 120–123.

⁷⁰ Gy. Pauler, *A magyar nemzet története az Árpádházi királyok alatt I*, Budapest 1899, s. 69, 409–410. K uhorsko-poľským vzťahom v 11.–12. storočí pozri už: Gy. Lovcsányi, *Adalékok a magyar-lengyel érintkezés történetéhez I. Az Árpádok kora*, Századok 20 (1886), č. 5–9, s. 330–333, 335–336.

⁷¹ J. Karácsonyi, *Szent István király élete*, Budapest 1904, s. 24.

⁷² B. Hóman, *Geschichte*, s. 241; idem, *Szent István* (2. kiadás), Budapest 2000, s. 116–119, 167, 261–268. Podobne pozri: P. Váczy, *A Német-lengyel érintkezések kezdetei*, Sorsunk. A Janus Pannonius Társaság folyóirata 4 (1944), č. 7, s. 391–392; G. Bónis, *István király*, s. 52.

⁷³ Gy. Györffy, *Dem Gedächtnis Stephans, des ersten Königs von Ungarn*, Acta Historica Academiae

spomína aj vpád Boleslava Chrabrého, ktorý podobne ako iní historici považuje len za ojedinelé nepriateľstvo. Príčinou mala byť vojna medzi Poľskom a Nemeckom v rokoch 1003–1018. Uhorsko bolo vtedy spojencom nemeckého panovníka Henricha II., ale vojnové udalosti sa ho dotkli len sčasti. Predpokladal, že k tomu došlo v roku 1010 alebo až v druhej polovici roku 1015. Boleslav vtedy reagoval na vyhnanie Prokuja kráľom Štefanom, ktorý spravoval jeho hrad (Trenčín) na uhorsko-poľských hraniciach⁷⁴. Ferenc Makk predpokladá, že počas tretej fázy nemecko-poľskej vojny Boleslav Chrabrý obsadil niekedy v rokoch 1015–1016 len časť severozápadného Uhorska, a preto sa Štefan I. stal spojencom Henricha II. a českého kniežata proti poľskému panovníkovi. Hneď po obsadení svojho územia však nenapadol Boleslava Chrabrého, ktorý do jedného z dobytých uhorských hradov dosadil Prokuja-Ďulu II., bývalého nepriateľa Štefana I. Prokuj ako blízky príbuzný Štefana I. (bol bratom jeho matky Šarloty) mohol byť pre uhorského kráľa nebezpečný, keďže sa s poľskou pomocou mohol pokúsiť o jeho zvrhnutie. Štefan I. preto v roku 1016 uzavrel dohodu s Henrichom II. a ruským kniežaťom Jaroslavom I. Múdrym namierenú proti Boleslavovi Chrabrému a Prokujovi. V roku 1017 došlo k vojenským akciám aj na uhorskom území (napr. vpád Pečenehov do Sedmohradska) a práve vtedy Štefan I. vyhnal Prokuja a obsadil uhorské pohraničné hrady pozdĺž Moravy⁷⁵. Podobne ako Ferenc Makk aj Gábor Varga nevyklučuje možnosť, že Henrich II. naozaj požiadal svojho švagra Štefana o vojenskú pomoc proti Boleslavovi. Podľa neho k tomu malo dôjsť niekedy okolo roku 1018 v súvislosti s bojmi, ktoré prebiehali v blízkosti západnej hranice Uhorska. Poľský vládca vtedy dobyl uhorské pohraničné hrady, na čo Štefan reagoval odvetnou vojenskou akciou⁷⁶.

Scientiarum Hungaricae 71 (1971), č. 1–2, s. 9; idem, *Kontakty Polski i Węgier w dobie tworzenia się obu państw*, Kwart. Hist. 95 (1989), č. 4, s. 10–12, 14; idem, *Święty Stefan I. Król Węgier i jego dzieło*, Warszawa 2003, s. 333–338, 340.

⁷⁴ Gy. Kristó, *Az Árpád-kor háborúi*, Budapest 1986, s. 55–56; idem, *Die Arpadendynastie. Die Geschichte Ungarns von 895 bis 1301*, Budapest 1993, s. 79; idem, *A magyarok és a lengyelek kapcsolatai a 10.–12. században a források tükrében*, Történelmi Szemle 42 (2000), č. 1/2, s. 9–10; idem, *The Life of King Stephen the Saint*, [in:] *Saint Stephen and His Country. A Newborn Kingdom in Central Europe. Hungary (Essays on Saint Stephen and his Age)* (ďalej *Saint Stephen*), ed. A. Zsoldos, Budapest 2001, s. 26–27. V inom texte sa Gy. Kristó už nezmieňuje o vpáde Boleslava Chrabrého do Uhorska. Gy. Kristó, *Die ungarische Staatsgründung*, [in:] *Die ungarische Staatsbildung und Ostmitteleuropa* (ďalej *Die ungarische*), eds. F. Glatz et al., Budapest 2002, s. 45–46. Podobne pozri: L. Veszprémy, *Hadszervezet Szent István korában*, [in:] *Államalapítás, társadalom, művelődés* (ďalej *Államalapítás*), ed. Gy. Kristó, Budapest 2001, s. 35.

⁷⁵ F. Makk, *Magyar külpolitika (896–1196)*, Szeged 1993, s. 48–49. Podobne pozri: A. Zsoldos, *The Legacy of Saint Stephen*, Budapest 2004, s. 125–126.

⁷⁶ G. Varga, *Ungarn und das Reich vom 10. bis zum 13. Jahrhundert. Das Herrscherhaus der Árpáden*

Väčšina slovenských, českých⁷⁷ a poľských historikov⁷⁸ považuje opis hranice medzi Poľskom a Uhorskom a stretnutie panovníkov pri Ostrihome v UPK za vierohodné. Predpokladajú, že niekedy po roku 1000 mohlo dôjsť k dočasnému pripojeniu severozápadného Uhorska k Poľsku. Ich stanoviská sa ale líšia v okolnostiach, ako sa to udialo, ako dlho trvalo obsadenie (1000 / 1001 / 1003 / 1004–1018 / 1025 / 1029 / 1030 / 1031) a či bolo toto územie integrálnou súčasťou alebo malo iba „voľnejšie postavenie“ v ríši Boleslava Chrabrého. František Hrušovský, ktorý vychádzal z UPK a Galla Anonyma, bol napríklad presvedčený, že dôvodom Boleslavovho vpádu a obsadenia územia dnešného Slovenska pred rokom 1001 bolo neudelenie koruny pre poľského panovníka. Tento názor slovenskí historici prijímajú aj dnes. Podľa neho trvala Boleslavova vláda v Nitriansku buď do roku 1018 (Budyšin-

---

zwischen Anlehnung und Emanzipation, München 2003, s. 84–85. K tomu pozri aj: J. Deér, *Patrimoniális királyság külpolitikája*, [in:] *Deér József. A Magyar törzsszövetség és patrimoniális királyság külpolitikája* (ďalej *Deér József*), ed. A. Bárány, Máriabesnyő-Gödöllő 2003, s. 55–57.

⁷⁷ V. Chaloupecký, *Staré Slovensko*, Bratislava 1923, s. 56–70; P. Ratkoš, *Podmanenie Slovenska Madarmi*, [in:] *O počiatkoch slovenských dejín. Sborník materiálov*, ed. P. Ratkoš, Bratislava 1965, s. 141–178; A. Ruttkay, *Problematika historického vývoja na území Slovenska v 10. – 13. storočí z hľadiska archeologického bádania*, [in:] *Veľká Morava a počátky československé štátnosti*, eds. J. Pouлік, B. Chropovský et al., Praha-Bratislava 1985, s. 145–146; L.E. Havlík, *Veľká Morava v kontextu evropských a obecných dejín*, [in:] *Veľká Morava a počátky československé štátnosti*, s. 203–204; M. Homza, *Początki związków polsko-słowackich*, [in:] *Związki kulturalne polsko-słowackie w dziejach*, ed. J. Wyrozumski, Kraków 1995, s. 31–32, 39–40; idem, *Prehľad názorov na vznik stredovekej severnej hranice Uhorska na Spiši a historických prác na tému vzájomných vzťahov Spiša a Malopoľska v najstaršom období*, [in:] *Štúdie z dejín stredovekého Spiša*, eds. M. Homza, S.A. Sroka, Krakov 1998, s. 21–22, 54; R. Marsina, *Political Structures in Slovakia from the 7th till the 11th Century*, [in:] *Slovaks in the Central Danubian Region in the 6th to 11th Century*, ed. M. Kučera, Bratislava 2000, s. 93–106; N. Verešová, *Boleslav Chrabrý a Slovensko*, Medea. Studia mediaevalia et antiqua 5 (2001), s. 19, 23, 27; M. Homza, *Hranice Nitrianskeho vojvodstva (kniežastva) v poľských stredovekých kronikách*, [in:] *Nitra v slovenských dejinách*, ed. R. Marsina, Martin 2002, s. 67, 70–71; J. Steinhübel, *Nitrianske kniežatstvo*, s. 366–371.

⁷⁸ W. Kętrzyński, *Granice Polski w X. wieku*, Kraków 1892, s. 31–32; Z. Gloger, *Geografia historyczna*, s. 27–28, 30–32; S. Zakrzewski, *Bolesław Chrobry*, s. 235–238; W. Semkowicz, *Geograficzne podstawy Polski Chrobrego*, Kraków 1925, s. 31–46; K. Sochaniewicz, *Bolesław Chrobry*, s. 72–82; J. Widajewicz, *Kraków i Poważę*, s. 33, 45, 48, 50; idem, *Świętopelk Morawski*, s. 9, 12; A.F. Grabski, *Bolesław Chrobry. Zarys dziejów politycznych i wojskowych*, Warszawa 1966, s. 67, 230–231, 287; G. Labuda, *Studia nad początkami państwa polskiego*, T. II, Poznań 1988, s. 215, 220, 230–231, 235–239; Z. Kur-natowska, *Początki Polski*, Poznań 2002, s. 128–129; J. Strzelczyk, *Polsko w 10. stuleciu*, [in:] *Stred Európy okolo roku 1000. Historické, umeleckohistorické a archeologické štúdie a katalóg k výstave (ďalej Stred Európy)*, eds. A. Wiczorek, H.M. Hinz, Praha 2003, s. 158–159; J. Strzelczyk, *Piastovci a Polsko*, [in:] *Stred Európy*, s. 186–187; R. Grzesik, *Polsko-węgierska granica na Spiszu – dzieje historiograficznych zmaganií*, [in:] *Terra Scepusiensis. Stav bádania o dejinách Spiša. Terra Scepusiensis. Stan bádanií nad dziejami Spiszu*, eds. R. Gładkiewicz, M. Homza et al., Levoča-Wrocław 2003, s. 341–342, 345.

sky mier) alebo až do roku 1025 (Boleslavova smrť)⁷⁹. Peter Ratkoš si myslel, že keď Boleslav Chrabrý v roku 999 (!) obsadil Krakovsko, zmocnil sa v rokoch 1002–1003 Moravy a severného Slovenska. Kvôli žiarlivosti na Štefana I. (udelenie koruny) obsadil potom aj južné Slovensko. Arpádovci získali späť toto územie až niekedy pred rokom 1018 a postupne začali zaberat' aj severné oblasti. Stretnutie Štefana I. s Boleslavom pri Ostrihome datuje až do rokov 1017–1018⁸⁰. Richard Marsina tvrdí, že na začiatku roku 1000 obsadil Boleslav Chrabrý časť Uhorska až po Dunaj, ale po uzavretí mieru so Štefanom I. niekedy v roku 1001 / 1002 ovládali poľské vojská len časť severozápadného Uhorska (územie okolo Trenčína alebo okolo hradu Salis), a práve toto územie dal Boleslav v roku 1003 Prokujovi. Vo zvyšnej časti Nitrianska v tom čase, z poverenia Štefana I. alebo Boleslava, vládol Ladislav Lysý (do roku 1021) a len časť severozápadného Uhorska-Nitrianska držal Prokuj v rokoch 1003–1018⁸¹. Martin Homza podobne ako František Hrušovský vychádza z predpokladu, že Boleslav kvôli neudeleniu koruny obsadil okolo roku 1000 územie Nitrianskeho kniežatstva, ktorého presné hranice sa spomínajú v UPK⁸². Obsadenie Nitrianska, stretnutie panovníkov a opis hraníc na základe UPK podobne interpretuje aj Ján Steinhübel. Ovládnutie Nitrianska malo nasledovať krátko po korunovácii Štefana v roku 1001. Mier medzi Uhorskom a Poľskom bol uzatvorený koncom marca alebo začiatkom apríla roku 1001 a hranice obsadeného územia sú zaznamenané v UPK. Nitriansko sa znovu stalo súčasťou Uhorska až v roku 1029, keď malo podľa niektorých historikov české knieža Oldřich obsadiť Moravu, ktorá bola stále v rukách Poliakov. Vtedy sa Štefan I. odhodlal zaútočiť a v roku 1029 obsadil Nitriansko, ktoré v tom čase tak ako Moravu ovládal ešte Mieško II.⁸³

⁷⁹ F. Hrušovský, *Boleslav Chrabrý a Slovensko*, [in:] *Sborník na počesť Jozefa Škultétyho*, Turčiansky sv. Martin 1933, s. 460–461, 467–478, 481–482.

⁸⁰ P. Ratkoš, *Podmanenie*, s. 150, 154–156, 158. Podobne: A. Ruttkay, *Problematika historického*, s. 144; A. Ruttkay, *Slavs in the Central Danubian Region from the 8- till the 11- Century and the Beginnings of the History of the Slovak Nation*, [in:] *Slovaks in the Central Danubian Region in the 6th to 11th Century*, ed. M. Kučera, Bratislava 2000, s. 89–90.

⁸¹ R. Marsina, *Údelné vojvodstvo na Slovensku*, Zborník Slovenského národného múzea 81, História 27 (1987), s. 206–207; idem, *Nitrianske biskupstvo a jeho biskupi od 9. do polovice 13. storočia*, Historický časopis 41 (1993), č. 5–6, s. 534–535.

⁸² M. Homza, *Vzťahy stredovekého Spiša a Malopoľska od najstarších čias do roku 1138*, Historický časopis 43 (1995), č. 2, s. 201–202, 213; idem, *Prehľad názorov*, s. 21–22, 52, 54; idem, *Hranice*, s. 66–67, 69–71, 73–75, 77; idem, UPK, s. 21–22, 31, 105, 107–108, 151–152.

⁸³ J. Steinhübel, *Nitrianske kniežatstvo*, s. 366–371, 385–386.

Vojenskými výpravami Boleslava Chrabrého na začiatku 11. storočia sa najviac zaoberali poľskí historici. Už na začiatku 20. storočia sa tejto otázke podrobne venoval Antoni Łukasiewicz, ktorý predpokladal, že niekedy okolo roku 1000 poľský panovník obsadil len časť západného a severného Slovenska až po Dunaj. Podľa neho išlo o tzv. provinciu Váh (Trenčín, Orava, Liptov a Spiš), ktorá sa spomína v listine z roku 1086 a patrila do krakovského biskupstva. Práve toto územie Boleslav Chrabrý dočasne pripojil k Poľsku a znovu sa stalo súčasťou Uhorska až okolo roku 1031⁸⁴. Władysław Semkowicz hovoril o „slovenskej marke“ (*marchja słowacka*) Boleslava Chrabrého. Tvrdil, že poľský vládca vpadol do severozápadného Uhorska z dôvodu neudelenia koruny a vyhnania Prokuja. Kvôli sporom a nepriateľstvu s Arpádovcami zabezpečil južné hranice, a tak vytvoril spomenutú pohraničnú marku. Uvedené územie sa malo stať súčasťou jeho ríše už v roku 1001, ale nevedel povedať, dokedy to trvalo (1018, 1025)⁸⁵. Podľa Henrycha Kapiszewského neboli poľsko-uhorské hranice za Boleslava Chrabrého v Karpatoch. Predpokladal, že možno už v rokoch 978–992 za Mieška I. alebo až za jeho syna Poliaci obsadili východné Slovensko. Údaje v UPK považoval za doklad o obsadení tohto územia Poliakmi a pripúšťal, že to trvalo do roku 1007, 1018, prípadne až do roku 1031. Tvrdil tiež, že východné Slovensko nepatrilo do Nitrianska, a preto mohlo byť dlhšie súčasťou susedného Poľska (Krakovska)⁸⁶. Andrzej Feliks Grabski tvrdil, že už na konci vlády Mieška I. alebo na začiatku vlády Boleslava Chrabrého nastúpila expanzia Piastovcov na juh. Spomína krátke manželstvo Boleslava s uhorskou kňažnou, ktorá podľa neho mala byť dcéra šomodského kniežata Kopáňa. Kvôli výpravám Boleslava za Karpaty na prelome 10. a 11. storočia, pri ktorých ho podporoval jeho spojenec Kopáň, došlo medzi ním a Štefanom I. k vojenskému konfliktu. Východné Slovensko nemalo koncom 10. storočia patriť do Uhorska, pretože až za

⁸⁴ A. Łukasiewicz, *Stosunek Słowaczyny*, s. 1, 3–4, 6, 11, 13–16, 29–30, 35, 38–41, 47–48.

⁸⁵ W. Semkowicz, *Geograficzne podstawy*, s. 33–34, 37–38, 41, 45–46.

⁸⁶ H. Kapiszewski, *Najdalszy zasięg władztwa pierwszych Piastów na południe od Karpat (od Castrum Salis po Czersz)*, *Acta Archaeologica Carpatica* 3 (1961), č. 1–2, s. 136–138, 140–141, 149–155. V inej štúdii tvrdil, že keď Boleslav Chrabrý sídlil v Krakove niekedy okolo roku 990, obsadil územie po Dunaj a Hornú Tisu. H. Kapiszewski, *Działalność misyjna Polski pierwszych Piastów na ziemiach przykarpackich na przełomie X i XI wieku*, *Nasza Przeszłość* 33 (1970), s. 6, 10, 21. K tomu pozri: O.R. Halaga, *Solné hrady v Potisí a ranofeudálne pohraničie*, *Nové obzory* 4 (1962), s. 78; M. Homza, *Prehľad názorov*, s. 21–22, 37–38, 52, 54; R. Grzesik, *Przebieg granicy polsko-węgierskiej we wczesnym średniowieczu w świetle Kroniki węgiersko-polskiej*, *Studia Historyczne* 41 (1998), č. 2, s. 147–150, 154–155, 158; R. Grzesik, *Vznik a premeny hraníc Piastovského Poľska*. *Archaeologia historica* 29 (2004), s. 69–71.

vlády Štefana I. začali Uhri postupne obsadzovať toto územie⁸⁷. Podľa Gerarda Labuda sa v druhej polovici 10. storočia územie dnešného Slovenska nachádzalo v rukách Přemyslovcov, a keďže územia južného Poľska (Krakovsko) získali Piastovci len koncom 10. storočia, je veľmi nepravdepodobné, aby už v tomto období expandovali aj ďalej na juh za Karpaty. Okrem toho Čechy, Morava a Nitriansko tvorili jeden celok na základe starších tradícií (Veľká Morava), a preto ani územie dnešného Slovenska nemohlo už v 10. storočí patriť k Poľsku. Vojenské výpravy Piastovcov do Čiech, na Moravu a do Nitrianska začali až po roku 1000. Dôvodom boli domáce rozbroje a postupný rozpad ríše kniežaťa Boleslava II. počas jeho vlády a potom aj po jeho smrti v roku 999. K obsadeniu časti územia dnešného Slovenska došlo podľa neho v roku 1003 v súvislosti s výpravami Boleslava Chrabrého do Čiech a na Moravu. Toto územie (dolné Považie s Nitrou) mal Boleslav stratiť buď vtedy, keď vznikla ostrihomská diecéza, teda niekedy v rokoch 1007–1009 (!) alebo až neskôr v rokoch 1029/1030. Vtedy totiž poľský kráľ Mieško II. stratil Moravu, a preto susedné Nitriansko v tom istom čase mohol obsadiť uhorský kráľ Štefan I. Neskôr sa G. Labuda priklonil k názoru, že české knieža Oldřich získal Moravu až v roku 1031. Hranice Poľska a Uhorska sa v rokoch 1003–1031 mohli nachádzať na Dunaji a Tise presne tak, ako to spomína Gallus Anonymus, a potom aj neskoršie poľské kroniky⁸⁸. Ryszard Grzesik na základe údajov z Galla Anonyma a UPK, ktoré zaznamenali vojenskú výpravu Boleslava (aj keď ju považuje skôr za dynastický mýtus poľského dvora), predpokladá, že k obsadeniu územia po Dunaj mohli dôjsť v roku 1003 počas jeho ťaženia do Čiech a na Moravu. Podľa neho to však v skutočnosti nebolo Nitriansko, ale len časť južnej Moravy smerom k Dunaju (dnešné Dolné Rakúsko), prípadne aj časť západného Slovenska (Záhorie). Predpokladá, že uhorsko-poľská hranica okolo roku 1000 nesiahala ku hrebeňom Karpát, ale oveľa nižšie do Slovenského rudohoria, a že Východné Slovensko nebolo súčasťou Uhorska, lebo patrilo na začiatku 11. storočia k Poľsku⁸⁹.

Přemyslovci, Piastovci a Arpádovci

Vojenský konflikt Štefana I. s Boleslavom Chrabrým nemohol byť náhodný. Poľský panovník musel mať dôvod na obsadenie severozápadného Uhorska-Nitrianska,

⁸⁷ A.F. Grabski, *Bolesław Chrobry*, s. 67.

⁸⁸ G. Labuda, *Studia II*, s. 213–215, 230, 235–239.

⁸⁹ R. Grzesik, *Przebieg granicy*, s. 149–151, 154–155; idem, *Kronika*, s. 162–163, 200–201; idem, *Polska Piastów*, s. 36–37, 47, 51–52; idem, *Bolesław Chrobry*, s. 120–121, 125, 127–128, 130.

ktoré podľa UPK malo aj svoje vlastné hranice. Tie naznačujú, že toto obsadené územie bolo síce pôvodne súčasťou Uhorského kráľovstva, ale ešte aj na začiatku 11. storočia malo špecifické postavenie. Keďže sa Boleslavovi podarilo na istú dobu obsadiť uhorské územie, nebol Štefan I. zrejme ešte natoľko silný, aby ho dokázal zastaviť. Štefan možno nechcel riskovať vojnu so silnejším susedom, ktorý na rozdiel od neho už mal v tom čase moc pevne v rukách. Uhorský kráľ si totiž ešte na začiatku 11. storočia potreboval upevniť svoju pozíciu v krajine a viedol vojny na východe a juhu Karpatskej kotliny (v Sedmohradsku proti Ďulovi II. v roku 1003⁹⁰, v južnom Sedmohradsku proti Keánovi (?) tiež v roku 1003 alebo až po roku 1003⁹¹, proti Čiernym Uhrom v roku 1008⁹² a v Banáte proti kniežatú Ajoťovi v roku 1008 alebo až v rokoch 1027–1030)⁹³. Obsadenie severozápadného Uhorska poľským panovníkom na začiatku 11. storočia je nutné vnímať v rámci širších mocenských súvislostí druhej polovice 10. storočia. Z tohto obdobia však nemáme, až na manželstvo Boleslava Chrabrého s neznámou uhorskou kňažnou⁹⁴, žiadne pramene, ktoré by dokladali uhorsko-poľské kontakty, prípadne ich vojenské spojenectvá.

⁹⁰ P. Váczy, *Gyula és Ajtony*, [in:] *Emlékkönyv Szentpétery Imre születése hatvanadik évfordulójának ünnepére*, Budapest 1938, s. 475–506; B. Hóman, *Geschichte*, s. 147–148, 153, 168–169; Gy. Györfy, *Dem Gedächtnis*, s. 2–3; idem, *Święty Stefan*, s. 73–74; Gy. Kristó, *Az Árpád-kor*, s. 51–52; idem, *Die Arpadendynastie*, s. 69–70; idem, *Írások*, s. 14, 31, 42, 66–67; idem, *The Life of King*, s. 24–25; A. Zsoldos, *The Legacy*, s. 52–54, 56–57.

⁹¹ Ku Keánovi, bulharskému panovníkovi Samuelovi a uhorsko-byzantským vzťahom pozri: Gy. Kristó, *Keán, Szent István király ellenfele*, *Acta Universitatis Szegediensis. Acta Historica* 98 (1993), s. 15–28; F. Makk, *Der ungarische Staat und Byzanz in der heimischen Forschung des letzten Jahrzehntes*, *Acta Universitatis de Attila József nominatae. Acta antiqua et archaeologica* 23 (1981), s. 33–35; idem, *Szent István és Bulgária*, *Acta Universitatis Szegediensis. Acta Historica* 93 (1991), s. 5–7; Gy. Kristó, *Early Transylvania (895–1324)*, Budapest 2003, s. 69–74; A. Zsoldos, *The Legacy*, s. 56–57.

⁹² Gy. Kristó, *Írások*, s. 31, 79, 81–84; A. Zsoldos, *The Legacy*, s. 59–60; S. L. Tóth, *The White and Black Hungarians*, [in:] *Chronica. Annual of the Institute of History University of Szeged* (ďalej *Chronica*), ed. L. Kövér, Szeged 2010, s. 5–14.

⁹³ Podľa jednotlivých historikov Štefan I. porazil Ajoťu v rokoch 1003 – 1004, 1008, medzi rokmi 1014–1015, alebo až okolo roku 1028 prípadne v roku 1030. P. Váczy, *Gyula és Ajtony*, s. 475–506; B. Hóman, *Geschichte*, s. 147–148, 153, 168–169; Gy. Kristó, *Az Árpád-kor*, s. 52–54; idem, *Die Arpadendynastie*, s. 70–71; idem, *Írások*, s. 15, 31, 42, 81–84, 91, 96; F. Makk, *Magyar külpolitika*, s. 44–45; idem, *Der ungarische*, s. 33–34; idem, *Szent István*, s. 5–7.

⁹⁴ Thietmari, lib. 4, cap. 58 (37); D. Bagi, *Genealogische Beziehungen zwischen Piasten und Árpáden im 11. und frühen 12. Jahrhundert*, [in:] *Fernhändler, Dynasten, Kleriker. Die piastische Herrschaft in kontinentalen Beziehungsgeflechten vom 10. bis zum frühen 13. Jahrhundert*, eds. D. Adamczyk, N. Kersken, Wiesbaden 2015, s. 145–147.

Česi a Maďari po zániku Veľkej Moravy postupne v 10. storočí obsadili územia, ktoré k nej pôvodne patrili⁹⁵. Prelomovým bol rok 955, keď Maďari utrpeli porážku v bitke pri Lechu a ich výpravy na západ definitívne skončili⁹⁶. Hlavnú zásluhu na ich porážke mal nemecký kráľ Oto I. Jeho spojencom bolo aj české knieža Boleslav I., ktorý v tomto roku tiež bojoval s Maďarmi. V análoch zo St. Gallenu je zmienka, že vtedy Česi porazili a zajali Léla, jedného z maďarských náčelníkov (*rex*)⁹⁷. Podľa historikov, ktorí vychádzajú z uhorského kronikára Šimona z Kézy, sídlil Lél pred rokom 955 v Nitriansku. Šimon z Kézy totiž spomína, že Lél sa najskôr zdržiaval v blízkosti Hlohovca (hrad) a po tom, ako porazil Moravanov a Čechov, usadil sa na území okolo (hradu) Nitry⁹⁸. Táto informácia naznačuje, že Maďari ovládali Nitriansko alebo len jeho časť už pred rokom 955. Přemyslovci (po roku 955) postupne obsadili Moravu (severnú), možno aj Nitriansko (prípadne len jeho časť), Malopoľsko a Červienske hrady⁹⁹. K vznikajúce-

⁹⁵ G. Labuda, *Utrata Moraw przez państwo polskie w XI. wieku*, [in:] *Studia z dziejów polskich i czechosłowackich I* (ďalej *Studia z dziejów*), eds. E. Maleczyńska, K. Maleczyński, Wrocław 1960, s. 93–94; idem, *Organizacje państwowe*, s. 52; M. Wihoda, *Morava v době*, s. 91; M. Matla-Kozłowska, *Pierwsi Przemysłidzi*, s. 92, 100–101; D. Kahlous, *Anatomy of a Duchy. The Political and Ecclesiastical Structures of Early Přemyslid Bohemia*, Leiden-Boston 2012, s. 13–14.

⁹⁶ G. Labuda, *Studia II*, s. 90–92; idem, *Mieszko I*, Wrocław 2009, s. 70–72; J. Sláma, *Český kníže Boleslav II*, [in:] *Přemyslovský stát kolem roku 1000* (ďalej *Přemyslovský stát*), eds. L. Polanský et al., Praha 2000, s. 17; D. Čaplovič, *The area of Slovakia in the 10th century – development of settlement, interethnic and acculturation processes (focused on the area of Northern Slovakia)*, [in:] *The Neighbours of Poland in the 10th Century* (ďalej *The Neighbours*), ed. P. Urbańczyk, Warsaw 2000, s. 147–156; J. Deér, *A törzsszövetség külpolitikája*, [in:] *Deér József*, s. 17–29; J. Steinhübel, *Nitrianske kniežatstvo*, s. 306–311; idem, *Kapitoly z najstarších českých dejín, 531–1004*, Kraków 2011, s. 82–83.

⁹⁷ *Annales Sangallenses maiores, A. 955*, [in:] MGH SS I, ed. H. Pertz, Hannoverae 1826, s. 79; Ch. Lübke, *Mocenské faktory na východě otonské říše v době Boleslava II*, [in:] *Přemyslovský stát*, s. 209–214; D. Třeštík, *Bohemia's Iron Year*, [in:] *Europe around the year 1000* (ďalej *Europe around*), ed. P. Urbańczyk, Warsaw 2001, s. 436–437; M. Wihoda, *Morava v 10. století*, s. 37–38; J. Steinhübel, *Praha, Krakov*, s. 78; D. Kahlous, *Anatomy*, s. 38; J. Izdný, *Western Frankish Chroniclers' Accounts about the Bohemian and Central European History in the 10th and First Half of the 11th Century*, *Prague Papers on the History of International Relations* 7 (2017), č. 1, s. 14–15.

⁹⁸ *Simonis de Kéza, Gesta Hungarorum*, liber 2, cap. 32, [in:] SRH I, ed. A. Domanovszky, Budapestini 1937, s. 166–167. Anglický preklad: *Simonis de Kéza, Gesta Hungarorum*, liber 2, cap. 32. *Simon of Kéza, The Deeds of the Hungarians*, ed. L. Veszprémy, J. Szűcs, Budapest–New York 1999, s. 84–85; B. Hóman, *Szent István*, s. 56, 62, 200; Gy. Györffy, *Dual Kingship and the Seven Chieftains of the Hungarians in the Era of the Conquest and the Raids*, *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae* 47 (1994), č. 1–2, s. 97–98, 104; J. Steinhübel, *Nitrianske kniežatstvo*, s. 255–257, 306–311; M. Matla-Kozłowska, *Pierwsi Przemysłidzi*, s. 103–108, 141–142, 236–237.

⁹⁹ G. Labuda, *Studia II*, s. 207–209; idem, *Organizacje państwowe*, s. 52; B. Krzemieńska, *Krize*, s. 498–499; M. Zemek, *Moravsko-uherská*, s. 20–21; T. Wasilewski, *Pochodzenie Emnildy*, s. 39;

mu Uhorsku pod vládou Arpádovcov patrilo bývalé veľkomoravské Póisie a Panónia. Ich moc sa postupne šírila (zrejme až niekedy po roku 920) aj severne od Dunaja, na územie bývalého veľkomoravského Nitrianska¹⁰⁰. Historici a archeológovia predpokladajú, že Maďari po príchode do Karpatskej kotliny ovládli niekedy v prvej tretine 10. storočia Moravu (južnú) a časť územia dnešného Slovenska, ale nemáme o tom priame písomné doklady. Maďari sa zrejme najskôr usadili v nížinách a v povodí veľkých riek, kde mali dostatok pastvín. Slovanských veľmožov na severe mohli nechať vládnuť na ich územiach, za čo im museli platiť tribút za mier¹⁰¹. Maďari sa totiž najskôr zaujímali o korisť, čo dokladajú viaceré vojenské vpády do západnej Európy¹⁰², a s trvalým obsadením Nitrianska môžeme rátať zrejme až niekedy od roku 920¹⁰³. Preto tak ako na Morave aj v Nitriansku mohli v prvej tretine 10. storočia vládnuť slovanskí veľmoži, ktorí sa dostávali do intenzívnych kontaktov s Maďarmi, Čechmi a neskôr aj s Poliakmi. Tieto vzťahy mohli mať podobu vojenských stretov, platenia tribútu alebo spojenectva¹⁰⁴.

Prameňov o politickej situácii v Karpatskej kotline okolo polovice 10. storočia je veľmi málo, preto nevieme, ako sa ďalej vyvíjali vzťahy bývalých veľkomoravských Slovanov s Maďarmi alebo Čechmi¹⁰⁵. Zmeny v mocenskom usporiadaní, ktoré súviseli s formovaním silných kniežatstiev Přemyslovcov, Arpádovcov a Piastovcov

F. Makk, *Magyar külpolitika*, s. 18; P. Čech, *Mocenský vývoj v severozápadných Čechách do počátku 11. století*, [in:] *Přemyslovský stát*, s. 160, 166; D. Třeštk, *Zformování se střední Evropy a symbolický rok 1000*, [in:] *České země*, s. 15–16; M. Wihoda, *Morava v 10. století*, s. 55, 64; M. Matla-Kozłowska, *Pierwsi Przemyślidzi*, s. 76–81, 87–88, 97–99, 103–108, 118–133, 141–142, 165, 220–238.

¹⁰⁰ H. Bulín, *Česko-veleťské a polsko-veleťské vzťahy ve druhé polovině 10. století*, [in:] *Studia z dziejów*, s. 15; L. Havlík, *K otázce hranice jižní Moravy v době Boleslava Chrabrého. Příspěvek k česko-polským vztahům na počátku 11. století*, [in:] *Studia z dziejów*, s. 74–75; J. Steinhübel, *Nitrianske kniežatstvo*, s. 255–259.

¹⁰¹ G. Labuda, *Ze stosunków polsko-węgierskich w drugiej połowie X. wieku*, [in:] *Europa – Słowiańszczyzna – Polska. Studia ku uczczeniu profesora Kazimierza Tymienieckiego*, eds. J. Bardach et al., Poznań 1970, s. 72; M. Wihoda, *Morava v době*, s. 90–91; M. Matla-Kozłowska, *Pierwsi Przemyślidzi*, s. 87, 111–113. K odvádzaniu tribútu Maďarom pozri: Sz. de Vajay, *Über die wirtschaftsverhältnisse der landnehmenden Ungarnstämme*, *Ungarn-Jahrbuch* 2 (1970), s. 12, 14–15, 17.

¹⁰² K ich korisťníckým výpravám pozri: Sz. de Vajay, *Der Eintritt des ungarischen Stammesbundes in die europäische Geschichte (862–933)*, Mainz 1968, s. 41–78.

¹⁰³ J. Steinhübel, *Nitrianske kniežatstvo*, s. 257–259.

¹⁰⁴ G. Labuda, *Utrata Moraw*, s. 94–95; idem, *Studia II*, s. 230–234; M. Matla-Kozłowska, *Pierwsi Przemyślidzi*, s. 220–238.

¹⁰⁵ D. Třeštk, „Veliké město Slovanů jménem Praha“. *Státy a otroci ve střední Evropě v 10. století*, [in:] *Přemyslovský stát*, s. 59; M. Wihoda, *Morava v době*, s. 86–87, 89.

v tomto období¹⁰⁶, sa týkali aj Moravy a Slovenska. Nie je pravdepodobné, aby tieto územia ostali mimo vplyvu Čechov, ktorí niekedy okolo polovice 10. storočia expandovali ďaleko na východ, a aby sa ich netýkalo aj postupné upevňovanie postavenia Maďarov v Zadunajsku. Z roku 943 alebo 944 pochádza správa arabského geografa Al-Mas'údího o slovanských kniežatách. Jedným z nich bol vládca Kyjevskej Rusi a druhým vládca Prahy, kam prichádzali moslimskí kupci za obchodom. Vládcom Prahy bolo vtedy české knieža Boleslav I., ktorého územie susedilo s Kyjevskou Rusou a územím, ktoré ovládali „Turci“¹⁰⁷, čiže Maďari sídliači v Potisí a Zadunajsku¹⁰⁸. Podľa G. Labudu táto správa dokladá, že ovládnutie Krakovska Čechmi sa udialo už v prvej polovici 10. storočia. Ak už vtedy bolo v ich moci Krakovsko, tak súčasťou ríše českých Boleslavovcov už musela byť aj Morava a možno aj Slovensko (prípadne len ich časti). Územie Moravy a Slovenska, ktoré predtým tvorili jadro Veľkej Moravy, považuje G. Labuda spolu s Čechami za mocenské jadro Přemyslovcov v tomto období. Ďalšie územia v susedstve ich ríše na severe a východe obsadili až neskôr¹⁰⁹. Dušan Třeštík predpokladal, že severnú časť Moravy obsadil Boleslav I. už niekedy v rokoch 935–950, predtým ako sa v roku 950 poddal nemeckému kráľovi Otovi I.¹¹⁰ Preto mohlo byť aj územie dnešného Slovenska (alebo len jeho časť) od polovice 10. storočia až niekedy do roku 987 pod mocenským vplyvom českých Boleslavovcov¹¹¹. Ďalšou zmienkou o rozsahu ich ríše v druhej polovici 10. storočia je správa Ibrahima

¹⁰⁶ J. Strzelczyk, *Polska w strukturze geopolitycznej Europy*, [in:] *Ziemie Polskie w X. wieku a ich znaczenie w kształtowaniu się nowej mapy Europy* (ďalej *Ziemie Polskie*), ed. H. Samsonowicz, Kraków 2000, s. 35–52; P. Urbańczyk, *Początki państw wczesnośredniowiecznych w Europie Środkowoschodniej*, [in:] *Ziemie Polskie*, s. 53–70.

¹⁰⁷ K označeniu Turci: P. Engel, *The Realm of St Stephen. History of Medieval Hungary, 985–1526*, London–New York, 2001, s. 9–10. K tomu pozri aj informácie Konštantína Porfyrogeneta o Turcii a jej rozsahu v Karpatskej kotline: F. Makk, *L'ensemble du pays de Turquie*, [in:] *Chronica*, s. 9–20.

¹⁰⁸ G. Labuda, *Słowiańszczyzna starożytna i wczesnośredniowieczna. Antologia tekstów źródłowych*, Poznań 1999, s. 59–60; J. Paulíny, *Arabské správy o Slovanoch (9.–12. storočie)*, Bratislava 1999, s. 107–112; G. Labuda, *Studia II*, s. 156–157, 168–169; J. Steinhübel, *Praha, Krakov*, s. 65–67; M. Matla-Kozłowska, *Pierwsi Przemysłodzi*, s. 220–238; J. Steinhübel, *Kapitoly z najstarších českých dejín, 531–1004* (druhé vydanie), Kraków 2012, s. 96–100.

¹⁰⁹ G. Labuda, *Studia II*, s. 230–233; M. Matla-Kozłowska, *Pierwsi Przemysłodzi*, s. 87–89.

¹¹⁰ D. Třeštík, „Veliké město, s. 52; idem, *Zformovaní*, s. 15–16; M. Wihoda, *Morava v době*, s. 95–96; M. Matla-Kozłowska, *Pierwsi Przemysłodzi*, s. 133–137, 141–142.

¹¹¹ G. Labuda, *Utrata Moraw*, s. 96–97; idem, *Studia II*, s. 239; M. Matla-Kozłowska, *Pierwsi Przemysłodzi*, s. 76–91, 220–238; J. Steinhübel, *Kapitoly*, 2. vyd., s. 140–142; idem, *Nitrianske kniežatstvo*, s. 321–325.

ibn Jakuba z rokov 965/966. Spomína, že ríša kniežata Boleslava I. sa rozprestierala od Prahy až do Krakova a na juhu susedila s územiaми, ktoré ovládali Maďari („Turci“). Do Prahy prichádzali nielen kupci z Krakova, po významnej obchodnej magistrále z Kyjeva, ale aj z Uhorska¹¹². Informácie o rozsahu priemyslovskej ríše, ktorá sa rozťahovala pozdĺž dôležitej obchodnej cesty¹¹³, potvrdzujú aj údaje z listiny pražského biskupstva z roku 1086. V tejto listine sa zrejme zachoval opis hraníc diecéz pražského a moravského biskupstva, ktorý pochádza z rokov 973–976, 983–989 alebo 986–988¹¹⁴. Na základe rozboru ich hraníc sa predpokladá, že k moravskému biskupstvu patrila Morava, Krakovsko a Sandomiersko, územie Červienkových hradov a západné Slovensko, prípadne len jeho severná časť (provincia Váh). Podľa týchto hraníc stredné a východné územie dnešného Slovenska už do tejto diecézy nepatrilo a nachádzalo sa mimo hraníc ríše Boleslavovcov. Politická hranica na východe medzi ich ríšou a Uhorskom veľkokniežata Gejzu bola v druhej polovici 10. storočia na hrebeňoch Tatier a hranica s Kyjevskou Rusou viedla po riekach Bug a Styr (Dnester)¹¹⁵. Ak je opis hraníc pražského a moravského biskupstva naozaj autentický, tak potom by Arpádovci v druhej polovici 10. storočia ovládali len časť územia severne od Dunaja a nie celé Nitriansko. Podľa maďarských historikov (Bálint Hóman, György Györffy, Gyula Kristó, Ferenc Makk) po smrti náčelníka Léla v roku 955 obsadil Nitriansko arpádovské knieža Takšoň, otec Gejzu, a až vtedy sa

¹¹² *Relatio Ibrāhīm ibn Ja`kūb de itinere Slavico, quae traditur apud Al-Bekrī*, [in:] MPH n. s. I, ed. T. Kowalski, Kraków 1947, s. 48–49; G. Labuda, *Ślowiańszczyzna*, s. 147; J. Paulíny, *Arabské správy*, s. 115–124; O. Tolochko, *Kievan Rus'*, [in:] *Europe around*, s. 128–131; D. Třeštík, *Bohemia*, s. 437–438; idem, „Veliké město“, s. 59; M. Wihoda, *Morava v době*, s. 94; M. Matla-Kozłowska, *Pierwsi Przemysłdźi*, s. 150–169; J. Steinhübel, *Praha, Krakov*, s. 61–63, 69–74; D. Kalhous, *Anatomy*, s. 70–72.

¹¹³ G. Labuda, *Studia II*, s. 170–171; Z. Kurnatowska, *Początki*, s. 71–72.

¹¹⁴ *Heinrici IV. diplomata (1077 – 1106), Diplomata regum et imperatorum Germaniae, Tomus VI, Pars II* (ďalej DD H IV/2), [in:] MGH, eds. D. von Gladiss, A. Gawlik, Weimar 1952, č. 390, s. 515; B. Krzemieńska, D. Třeštík, *O dukumencie praskim z roku 1086*, *Studia Źródłoznawcze S* (1960), s. 79–87; M. Wihoda, *Morava v době*, s. 97, 100–102; M. Matla-Kozłowska, *Pierwsi Przemysłdźi*, s. 170–219; J. Steinhübel, *Praha, Krakov*, s. 71–72, 81–87.

¹¹⁵ W. Kętrzyński, *Granice*, s. 2–4, 6–8, 10–11, 14–16, 45; J. Widajewicz, *Kraków i Powąże*, s. 32–34, 44–46, 82–94; G. Labuda, *Studia nad początkami państwa polskiego*, T. I, Poznań 1987, s. 218–220; idem, *Studia II*, s. 90–92, 106, 118–121, 134–138, 145–146, 156–157, 165, 170–171, 216–219, 229–230, 233–234; idem, *Ze stosunków*, s. 74–75; L. Havlík, *K otázce*, s. 74–76, 88–91; Z. Kurnatowska, *Początki*, s. 32, 34–35; G. Labuda, *Mieszko I*, s. 142–151, 159, 170–176; D. Třeštík, „Veliké město“, s. 50–52; idem, *Zformovaní*, s. 19–20; J. Poleski, *Malopolsko v 10. století*, [in:] *Przemyslovský stát*, s. 229–230; J. Steinhübel, *Praha, Krakov*, s. 78, 81–87; M. Matla-Kozłowska, *Pierwsi Przemysłdźi*, s. 208–213.

toto územie (asi bez jeho severozápadnej časti-provincia Váh) stalo súčasťou vznikajúceho Uhorska¹¹⁶. György Győrffy však predpokladal, že v časti Nitrianska vládol už Arpádov syn Üllő, po ňom možno Tevel, syn Tarhoša¹¹⁷. Richard Marsina na základe tvrdení Gy. Győrffyho tiež pripúšťa, že v Nitriansku v prvej polovici 10. storočia mohol vládnuť Arpádov syn Üllő, potom Tevel, syn Tarhoša, po ňom Takšoň, syn Zoltána a napokon Michal, brat veľkokniežata Gejzu. V roku 955 české knieža Boleslav I. dočasne obsadil juhozápadné Slovensko a až niekedy okolo roku 971 sa tohto územia zmocnili Arpádovci¹¹⁸. Ján Steinhübel sa domnieva, že v Nitriansku pred rokom 955 vládol maďarský náčelník Taš a po ňom jeho syn Lél. Až po tomto roku sa dostalo toto územie do rúk Arpádovcov¹¹⁹, ktorí využili porážku maďarských vojvodcov Bulču, Léla a Šúra v bitke pri Lechu a ovládli celé Zadunajsko, Nitriansko (prípadne len jeho časť) a Biharsko¹²⁰.

Knieža Michal, Ladislav Lysý a uhorské Nitriansko

Keď sa po smrti Takšoňa (955–970/972) stal jeho najstarší syn Gejza veľkokniežatom (970/972, alebo aj skôr)¹²¹, udiali sa u Arpádovcov zmeny, ktoré súviseli s prijatím kresťanstva (972)¹²², politickým smerovaním na západ (snem v Quedlinburgu

¹¹⁶ B. Hóman, *Szent István*, s. 62, 200; idem, *Geschichte*, s. 129–131, 144–145; Gy. Győrffy, *Święty Stefan*, s. 106–108; idem, *Landnahme, Ansiedlung und Streifzüge der Ungarn*, *Acta Historica Academiae Scientiarum Hungaricae* 31 (1985), č. 3–4, s. 267–269; idem, *Dual Kingship*, s. 97–98, 104; F. Makk, *Magyar külpolitika*, s. 20; Gy. Kristó, F. Makk, *Die ersten Könige Ungarns. Die Herrscher der Arpadendynastie*, Herne 1999, s. 32–35; P. Engel, *The Realm*, s. 23. Podobne pozri aj: Z. J. Kosztolnyik, *Hungary under the Early Árpáds, 890s to 1063*, Boulder 2002, s. 66; V. Múcska, *Uhorsko na ceste ku kresťanskej monarchii*, [in:] *Proměna*, s. 99–100.

¹¹⁷ Gy. Győrffy, *Święty Stefan*, s. 43–46.

¹¹⁸ R. Marsina, *Údelné vojvodstvo*, s. 204–205; idem, *Nitrianske vojvodstvo a Uhorsko (Od pádu Veľkej Moravy do konca 11. storočia)*, [in:] *Stred Európy*, s. 206–207; idem, *Politický vývoj na Slovensku od 10. do začiatku 14. storočia*, *Slovenská numizmatika* 10 (1989), s. 103–105; idem, *Nitrianske biskupstvo*, s. 534–535.

¹¹⁹ J. Steinhübel, *Praha, Krakov*, s. 78–81; idem, *Nitrianske kniežatstvo*, s. 306–311, 321–326.

¹²⁰ Idem, *Nitrianske kniežatstvo*, s. 255–257, 306–311. K tomu pozri: M. Takács, *Die Lebensweise der Ungarn im 10. Jahrhundert im Spiegel der verschiedenen Quellengattungen*, [in:] *The Neighbours*, s. 160–162, 177–178; M. Sággy, *The making of the Christian kingdom in Hungary*, [in:] *Europe around*, s. 455–456; J. Deér, *A törzsszövetség*, s. 11–45.

¹²¹ Gy. Kristó, *Mikor lett fejedelem Géza?* *Acta Universitatis Szegediensis. Acta Historica* 102 (1995), s. 11–23; P. Engel, *The Realm*, s. 19–20.

¹²² B. Hóman, *Szent István*, s. 91–92; Gy. Győrffy, *Święty Stefan*, s. 84–85; R. Marsina, *Kristianizácia*

973)¹²³ a neskôr aj nadviazaním intenzívnejších kontaktov so susedným Bavorskom. Vyvrcholilo to sobášom Gejzovho syna Štefana s Gizelou, sestrou bavorského vojvodu a neskoršieho rímsko-nemeckého cisára Henricha II¹²⁴. Knieža Takšoň mal okrem Gejzu ešte mladšieho syna Michala, o ktorom však vieme veľmi málo¹²⁵. Uhorské pramene sa o Michalovi zmieňujú len veľmi okrajovo¹²⁶ napriek tomu, že práve z jeho rodovej línie a nie z rodovej línie jeho brata veľkokniežata Gejzu, otca Štefana I., pochádzali všetci uhorskí králi, počnúc Ondrejom I. (bol synom Vazula, ktorého otcom bol Michal)¹²⁷. Nepoznáme jeho pohanské meno, pretože všetky pramene ho spomínajú len pod menom Michal, ktoré veľmi pravdepodobne prijal pri krste v roku 972¹²⁸. Historici predpokladajú, že sa narodil niekedy v rokoch 950–955 a zomrel ešte ako mladý za neznámych okolností¹²⁹, prípadne bol zavraždený

Maďarov a Uhorska medzi východom a západom, Historický časopis 40 (1992), č. 4, s. 415–416; Gy. Kristó, *Írások*, s. 12–13; L. Koszta, *Egyház – és államszervezés*, [in:] *Államalapítás*, s. 68; M. Sággy, *The making*, s. 455–456; A. Zsoldos, *The Legacy*, s. 30; J. Steinhübel, *Kresztanstvo medzi Velkou Moravou a Uhorskom. Otázka kontinuity a diskontinuity*, *Historia Slavorum Occidentis* 6 (2014), č. 1, s. 51, 53; G. Barabás, *The Christianization of Hungary*, [in:] *Chrystianizacja „Młodszej Europy“*, eds. J. Dobosz et al., Poznań 2016, s. 116–117.

¹²³ K snemu v Quedlinburgu a maďarským vyslancom pozri: J. Gyula, *Der Hoftag in Quedlinburg 973*, [in:] *Der Hoftag in Quedlinburg 973. Von den historischen Wurzeln zum Neuen Europa. Quedlinburger Hoftag und Europa im 10. Jahrhundert*, ed. A. Ranft, Berlin 2006, s. 19–27.

¹²⁴ F. Makk, *Magyar külpolitika*, s. 26–35; idem, *On the Foreign Policy of Saint Stephen*, [in:] *Saint Stephen*, s. 39–41; G. Adriányi, *Der Eintritt*, s. 26–29; Gy. Kristó, *The Life of King*, s. 16.

¹²⁵ *Chronici Hungarici compositio saeculi XIV* (ďalej *Chron. Hung. comp. saec. XIV*), cap. 63, [in:] SRH I, ed. A. Domanovszky, Budapestini 1937, s. 311; M. Wertner, *Az Árpádok családja története*, Nagy-Becskerek 1892, s. 21–22; Sz. de Vajay, *Großfürst Geysa von Ungarn. Familie und Verwandtschaft*, *Südostforschungen* 21 (1962), s. 67–68.

¹²⁶ Gy. Györffy, *Święty Stefan*, s. 115–117.

¹²⁷ *Chronicon Zagradiense cum textu Chronici Varadiensis collatum*, cap. 1, [in:] SRH I, ed. E. Szentpétery, s. 206; Gy. Györffy, *Święty Stefan*, s. 115–117. Ku genealógii uhorských kráľov pozri: Gy. Kristó, *I. István és családja Árpád-kori történetirásunkban*, *Acta Universitatis Szegediensis. Acta Historica* 40 (1972), s. 51–72; Gy. Kristó, *Írások*, s. 203–207, 214–215, 217, 219; J. Steinhübel, *Nitrianske kniežatstvo*, s. 319, 346–348.

¹²⁸ J. Karácsonyi, *Szent István*, s. 13; Gy. Györffy, *Święty Stefan*, s. 85–86, 122; G. Adriányi, *Der Eintritt Ungarns in die christlich-abendländische Völkergemeinschaft*, *Ungarn Jahrbuch* 6 (1974/1975), s. 26–27; Gy. Kristó, F. Makk, *Die ersten Könige*, s. 32–35; J. Steinhübel, *Kresztanstvo*, s. 58; M. Slíz, *Byzantine Influence on the Name-giving Practises of the Hungarian Árpád Dynasty*, [in:] *Byzance et l'Occident II. Tradition, transmission, traduction*, ed. E. Egedi-Kovács, Budapest 2015, s. 172, 174–176.

¹²⁹ Gy. Györffy, *Święty Stefan*, s. 123–124, 138.

bratom Gejzom niekedy v rokoch 976 / 978 alebo až okolo roku 995¹³⁰. Michal mal dvoch synov: staršieho Ladislava Lysého a mladšieho Vazula¹³¹. György Györffy si myslel, že už v druhej polovici 10. storočia dostávali príslušníci arpádovskej dynastie ako údel Biharsko a Nitriansko¹³². Veľkoknieža Takšoň tak mohol niekedy pred rokom 971 udeliť Gejzovi Biharsko a Michalovi po roku 971 (alebo možno aj skôr) Nitriansko¹³³. Takšoň mohol Nitriansko obsadiť už po roku 955 alebo až okolo roku 970, ale zrejme bez provincie Váh, ktorá mohla byť pričlenená k tomuto územiu až niekedy po roku 987–989¹³⁴. Michal tak mohol byť už počas vlády svojho otca alebo až počas vlády svojho brata Gejzu, nitrianskym kniežatom¹³⁵, presne tak ako neskôr Michalovi potomkovia Vazul, Belo, Gejza a Ladislav¹³⁶. Názor Gy. Györffyho o Biharsku a Nitre, kde mali už v 10. storočí vládnuť mladší príslušníci arpádovského rodu, však maďarská historiografia (hlavne Gy. Kristó) neakceptuje, pretože na to neexistujú presvedčivé dôkazy¹³⁷. O údeloch arpádovských kniežat (dve tretiny kráľovstva patrili kráľovi a jedna kniežatu) sa prvýkrát hovorí až v roku 1048, keď sa na takomto rozdelení krajiny dohodli kráľ Ondrej I. so svojím mladším bratom Belom¹³⁸. Až v tomto roku sa mala Nitra stať jedným zo sídiel arpádovských kniežat¹³⁹. Kompozícia uhorských kroník zo 14. storočia však spomína, že Zyrind / Zerind

¹³⁰ M. Wertner, *Az Árpádok*, s. 21–22; Sz. de Vajay, *Großfürst Geysa*, s. 68; R. Marsina, *Údelné vojvodstvo*, s. 203, 205; J. Steinhübel, *Nitrianske kniežatstvo*, s. 314–315.

¹³¹ *Chron. Hung. comp. saec. XIV*, cap. 63, s. 311. K menám Ladislav / Vladislav a Vazul / Vasil / Basil pozri: J. Steinhübel, *Kresťanstvo*, s. 58; M. Slíz, *Byzantine Influence*, s. 172–173.

¹³² Gy. Györffy, *Święty Stefan*, s. 43–46; idem, *Dual Kingship*, s. 93, 95; P. Engel, *The Realm*, s. 30.

¹³³ Takšoň mal dvoch synov Gejzu a mladšieho Michala. *Chron. Hung. comp. saec. XIV*, cap. 63, s. 311; Sz. de Vajay, *Großfürst Geysa*, s. 67–68; Gy. Györffy, *Święty Stefan*, s. 120–121, 123–124; J. Steinhübel, *Nitrianske kniežatstvo*, s. 314–315.

¹³⁴ Gy. Györffy, *Święty Stefan*, s. 120–121, 123–124; J. Steinhübel, *Praha, Krakov*, s. 89–90; idem, *Nitrianske kniežatstvo*, s. 314–315, 325.

¹³⁵ Gy. Györffy, *Święty Stefan*, s. 138; Sz. de Vajay, *Großfürst Geysa*, s. 54–55, 64–65, 68; R. Marsina, *Údelné vojvodstvo*, s. 203–204; J. Steinhübel, *Nitrianske kniežatstvo*, s. 325.

¹³⁶ R. Marsina, *Nitrianske biskupstvo*, s. 536.

¹³⁷ Gy. Kristó, *A XI. századi hercegség története Magyarországon*, Budapest 1974, s. 40–54; idem, *Új forráshely a 10. századi hercegségről*, *Acta Universitatis Szegediensis. Acta Historica* 103 (1996), s. 51–54. Podrobne k tomu pozri: D. Bagí, *Divisio regni. Országmegosztás, trónviszály és dinasztikus történetírás az Árpádok, Piastok és Přemyslidák birodalmában a 11. és a korai 12. században*, Pécs 2017, s. 43–120.

¹³⁸ *Chron. Hung. comp. saec. XIV*, cap. 88, s. 345; Gy. Kristó, *A XI. századi*, s. 40–41.

¹³⁹ Gy. Kristó, *Írások*, s. 58, 61, 140, 146; R. Marsina, *Nitrianske*, s. 536.

(Severín), otec Kopáňa, ktorý v roku 997 bojoval so Štefanom I. o moc v Uhorsku¹⁴⁰, mal už počas vlády veľkokniežaťa Gejzu (970/972–997) vlastné kniežatstvo (*ducatus*)¹⁴¹. Ak Zyrind, ktorý bol tiež Arpádovec (mohol byť synovcom Takšoňa)¹⁴², mal v Šomodi svoje územie, tak potom mohol mať v tomto období svoje kniežatstvo aj Gejzov mladší brat Michal. Dokladať by to mohla Záhrebská kronika (prvá polovica 14. storočia), ktorá označuje Michala ako *dux*¹⁴³. Ak Michalovi potomkovia v priebehu 11. storočia, v čase, keď ešte čakali na uvoľnenie uhorského trónu, sídlili v Nitre ako nitrianske kniežatá, a až neskôr sa stali uhorskými kráľmi, tak potom už aj Michal ako mladší brat veľkokniežaťa Gejzu mohol v druhej polovici 10. storočia sídliť v Nitre. Išlo by o tradíciu pridelovania územia mladším príslušníkom arpádovského rodu (synovia, bratia alebo bratrance vládnuceho veľkokniežaťa a neskôr kráľa), ktorá mohla začať vládou Michala v Nitriansku. V rámci tejto tradície sa po Michalovi mohol stať nitrianskym kniežaťom jeho starší syn Ladislav Lysý (*dux*) a neskôr jeho mladší syn Vazul (*dux*). Pramene z prvej polovice 11. storočia naznačujú, že Nitriansko bolo úzko prepojené práve s Michalovým rodom¹⁴⁴. Dokladá to vláda kniežaťa Vazula, syna Michala, na tomto pohraničnom území Uhorska a neskôr aj Domoslava, syna Ladislava Lysého¹⁴⁵. Podľa kronikárskej kompozície zo 14. storočia bol v čase smrti Štefanovho syna Imricha (v roku 1031) väznený na hrade Nitra kráľov bratranec Vazul (*patruelis sui filium*). Štefan ho tam nechal uväzniť kvôli jeho „mladíckej roztopašnosti a vrtochom.“ Z Nitry ho mal priviesť kráľovský posol, pretože Štefan I. zamýšľal Vazula ako právoplatného kandidáta na uhorský trón ustanoviť za kráľa, a to aj napriek jeho predchádzajúcim prehreškom¹⁴⁶. V tom čase bol

¹⁴⁰ K tomu pozri: Gy. Györffy, *Koppány lázadása*, [in:] *Somogy megye múltjából. Levéltári évkönyv 1*, ed. J. Kanyar, Kaposvár 1970, s. 5–29.

¹⁴¹ *Chron. Hung. comp. saec. XIV*, cap. 64, s. 313; Gy. Györffy, *Święty Stefan*, s. 139; J. Steinhübel, *Nitrianske kniežatstvo*, s. 307–308.

¹⁴² Gy. Györffy, *Koppány lázadása*, s. 15–16; S. Tóth, *A magyar fejedelmi méltóság öröklődése*, Acta Universitatis Szegediensis. Acta Historica 83 (1986), s. 3–9; P. Engel, *The Realm*, s. 26; J. Steinhübel, *Nitrianske kniežatstvo*, s. 307–308; idem, *Kresťanstvo*, s. 57; Z. Dalewski, *Family Business. Dynastic Power in Central Europe in the Earlier Middle Ages*, *Viator* 46 (2015), č. 1, s. 44–45.

¹⁴³ Okrem Takšoňa a Domoslava (syn Ladislava Lysého) sú v tejto kronike označení ako kniežatá aj Gejza, Vazul, Ladislav Lysý, Ondrej, Belo a Levente. *Chronicon Zagrabense cum textu Chronici Varadiensis collatum*, cap. 1, [in:] SRH I, ed. E. Szentpétery, s. 206.

¹⁴⁴ S. Zakrzewski, *Bolesław Chrobry*, s. 228.

¹⁴⁵ *Chronicon Zagrabense*, cap. 1, s. 206; M. Wertner, *Az Árpádok*, s. 590–591; Sz. de Vajay, *Großfürst Geysa*, s. 65–66, 70. K tomu pozri: R. Marsina, *Údelné vojvodstvo*, s. 199–208.

¹⁴⁶ *Chron. Hung. comp. saec. XIV*, cap. 69, s. 320; *Simonis de Kéza*, cap. 44, s. 173; P. Váczy, *A Vazul-ha-*

Vazul pravdepodobne nitrianskym kniežatom, zrejme podobne ako predtým jeho otec Michal a jeho starší brat Ladislav Lysý. Po Vazulovej smrti boli nitrianskymi kniežatami aj jeho syn Belo a vnuči Gejza a Ladislav, ktorí sa však na rozdiel od neho stali uhorskými kráľmi. Štefan I. uväznil Vazula na hrade Nitra preto, lebo to bolo sídlo nitrianskeho kniežata¹⁴⁷. Podľa Altašských análov Vazul nesúhlasil s tým, že si Štefan I. po smrti svojho syna Imricha, keďže už nemal žiadneho mužského potomka, vybral za nástupcu svojho synovca Petra Orseola a obišiel tak jeho právoplatný nárok na uhorský trón. Štefan I., aby zabezpečil kráľovskú moc pre Petra Orseola, nechal Vazula v Nitre oslepiť a jeho mladých synov (Levente, Ondrej a Belo) poslal do vyhnanstva¹⁴⁸. Vazul ako „bratranec“ uhorského kráľa, v prameni označený ako *filius fratris sui*, s touto zmenou nesúhlasil preto, lebo ako nitrianske knieža a po Štefanovi aj najstarší žijúci Arpádovec, mal podľa starej tradície oveľa väčší nárok na vládu v Uhorsku¹⁴⁹ než Peter Orseolo¹⁵⁰. Ak Gejza, Štefanov otec, niekedy v roku 995 skutočne nechal zavraždiť svojho brata Michala a znemožnil mu tak uplatniť jeho legitímne právo na získanie veľkokniežacieho titulu, tak podobne mohol postupovať aj Štefan v roku 1031, keď nechal oslepiť svojho bratranca Vazula, ktorý mal tiež ako najstarší a najbližší príbuzný kráľa právo na uhorský trón.

---

gyomány középkori kútjöinkben. Forráskritikai tanulmány, Levéltári közlemények 18/19 (1940/1941), s. 310–311, 314–315; Hóman, *Szent István*, s. 293–295; A. Zsoldos, *The Legacy*, s. 134; Z. J. Kosztolnyik, *Hungary*, s. 127, 141, 160, 300–304; M. Lysý, *Politika*, s. 458; J. Steinhübel, *Nitrianske kniežatstvo*, s. 402–404; Gy. Kristó, *The Life of King*, s. 33–34. Niektorí historici datujú uväznenie Vazula až o niekoľko rokov neskôr. Sz. de Vajay, *Großfürst Geysa*, s. 101; B. Hóman, *Geschichte*, s. 236–239.

¹⁴⁷ K Vazulovi: Sz. de Vajay, *Großfürst Geysa*, s. 66, 69.

¹⁴⁸ *Chron. Hung. comp. saec. XIV*, cap. 69, s. 320; *Simonis de Kéza*, cap. 44, s. 173; M. Wertner, *Az Árpádok*, s. 22–24; P. Váczy, *A Vazul-hagyomány*, s. 310–311, 314–315; Z. J. Kosztolnyik, *Hungary*, s. 127, 141, 160, 300–304.

¹⁴⁹ Právo na kniežaciu hodnosť mal každý potomok Arpáda. Rovnaké právo na vládu v Uhorsku mala teda okrem Gejzovej rodovej línie aj Michalova vetva. K nástupníctvu a princípom delenia moci u Arpádovcov pozri: B. Hóman, *Geschichte*, s. 235; B. Hóman, *Szent István*, s. 279–280; S. Tóth, *A magyar fejedelmi, s. 3–9*; S. Tóth, *A magyar fejedelmi méltóság megalapítása és öröklődése*, *Acta Universitatis Szegediensis. Acta Historica* 119 (2004), s. 11–19; Gy. Kristó, *The Life of King*, s. 32–34; A. Zsoldos, *The Legacy*, s. 134; Z. Dalewski, *Patterns of Dynastic Identity in the Early Middle Ages*, *Acta Poloniae Historica* 107 (2013), s. 34–37. K tomu pozri: Z. Dalewski, *Family Business*, s. 46–47, 52, 54.

¹⁵⁰ *Annales Altahenses maiores A. 1041* (ďalej *Ann. Alth. m.*), [in:] MGH SS rer. Germ. IV, ed. E. van Oefele, Hannoverae 1891, s. 24; P. Váczy, *A Vazul-hagyomány*, s. 308–309, 312–313, 318–320; Gy. Kristó, *I. István és családja*, s. 51–72; Hóman, *Szent István*, s. 293–295.

V roku 1042 uhorský kráľ Samuel Aba (1041–1044) vyplienil po oboch stranách Dunaja ríšske územie. Nemecký kráľ Henrich III. (1039–1056) hneď v lete toho istého roku napadol Uhorsko a dobyl pohraničné hrady Hainburg a Bratislavu¹⁵¹. V jeseni tohto roku na radu českého kniežata Břetislava I. (1035–1055) vpadol nemecký kráľ spolu s Čechmi po severnej strane Dunaja do uhorského pohraničia (*confinium Hungarie*), krajiny severne od Dunaja (*aquilonalem partem, septemtrionalem partem*), teda do Nitrianska. Henrichovi III. sa napokon podarilo obsadiť územie Nitrianska až po rieku Hron¹⁵². Miestni obyvatelia (*incolae*), ktorých krajinu Henrich III. obsadil, vyslali k nemu poslov a podriadili sa mu. V sprievode nemeckého kráľa bol aj bývalý uhorský kráľ Peter Orseolo, ktorý utiekol do Nemecka po tom, ako ho v roku 1041 porazil Samuel Aba (uhorský kráľ v rokoch 1041–1044). Peter Orseolo zrejme očakával, že ho spomenutí obyvatelia znovu príjmu za kráľa, ale tí to odmietli. Břetislav I. ako spojenec nemeckého kráľa poradil Henrichovi, aby obsadené územie dal synovcovi Štefana I., ktorý bol v sprievode českého kniežata. Nemeckému kráľovi sa tak napokon podriadilo deväť hradov, ktoré Henrich III. so súhlasom miestnych obyvateľov dal synovcovi Štefana I.¹⁵³. Deväť hradov spolu s ich komitátnym územím mohlo predstavovať celé uhorské Nitriansko, prípadne len jeho časť¹⁵⁴, ktorého obyvatelia prijali zvrchovanosť nemeckého kráľa a právoplatne uznali za svoje knieža príslušníka vedľajšej vetvy arpádovskej dynastie. Aj podľa Hildeshajmských análov, keď Henrich III. vpadol do Uhorska (chybné datované do roku 1043), zničil pritom dva hrady (Hainburg a Bratislavu) a viaceré hrady obliehal a podrobil si ich

¹⁵¹ J. Steinhübel, *Uhorský hrad Preslava/Prešporok a jeho podhradie*, [in:] *Dejiny Bratislavy 1, Od počiatkov do prelomu 12. a 13. storočia. Brezalauspurc na križovatke kultúr*, eds. J. Šedivý, T. Štefanovičová, Bratislava 2012, s. 364–365; P. Hudáček, *Civitas, urbs, grad, castellum a castrum v stredovekých prameňoch. K otázke označovania hradov a pevností v Uhorsku do konca 12. storočia*, [in:] *Stredoveké hrady na Slovensku. Život, kultúra, spoločnosť (ďalej Stredoveké hrady)*, ed. D. Dvořáková, Bratislava 2017, s. 88.

¹⁵² *Ann. Alth. m, A. 1042*, s. 31; *Herimanni Augiensis chronicon A. 1042*, [in:] MGH SS V, ed. G.H. Pertz, Hannoverae 1844, s. 124; *Chron. Hung. comp. saec. XIV*, cap. 74, s. 328; *Simonis de Kéza*, cap. 48, s. 175; G. Varga, *Ungarn*, s. 105–106; M. Lysý, *Nemecké výboje proti Uhorsku v 11. storočí*, *Vojenská história* 9 (2005), č. 2, s. 28–29; J. Steinhübel, *Nitrianske kniežatstvo*, s. 407, 409–410; M. Matla-Kozłowska, *Pierwsi Przemysłidzi*, s. 476–477, 489–491.

¹⁵³ *Ann. Alth. m, A. 1042*, s. 31–32; M. Lysý, *Politika*, s. 461–463; J. Steinhübel, *Nitrianske kniežatstvo*, s. 409–413.

¹⁵⁴ J. Steinhübel, *Nitrianske kniežatstvo*, s. 409–412; idem, *Hrady a župani na Veľkej Morave, v Chorvátsku v českých krajinách a v Uhorsku*, [in:] *Stredoveké hrady*, s. 49.

(ide tu zrejme o deväť spomenutých hradov). Miestni obyvatelia (*provinciales*)¹⁵⁵ odmietli za kráľa Petra Orseola, ktorý prišiel do Uhorska s Henrichom III. Žiadali iného vládcu, a tak im nemecký kráľ ustanovil za knieža toho, ktorého si sami vybrali¹⁵⁶. Veľmi jasne to vyjadril vo svojej kronike Herman z Reichenau, ktorý spomína, že keď Henrich III. obsadil časť Uhorska, miestni obyvatelia (označení ako Uhri) odmietli Petra Orseola a požadovali, aby to bol jeden z tých, ktorý ako vyhnanec prišiel s Čechmi. Toho im napokon nemecký kráľ ustanovil za knieža¹⁵⁷. Historici predpokladajú, že spomenutým synovcom prvého uhorského kráľa a vyhnanec, ktorý prišiel do Nitrianska s Čechmi, bol Domoslav, syn Ladislava Lysého¹⁵⁸. Niektorí si však myslia, že to bol Ondrej alebo Belo, synovia Vazula¹⁵⁹, ktorí boli tiež synovci Štefana I. Po roku 1031 boli synovia Vazula, Levente, Ondrej a Belo vo vyhnanstve v Čechách¹⁶⁰, kde sa pravdepodobne zdržiaval aj Domoslav¹⁶¹. Domoslav bol v tom čase najstarším žijúcim Arpádovcom, a preto mal aj najväčšie právo vládnuť v Nitriansku. Bol to teda veľmi pravdepodobne Domoslav, ktorého podporovalo české knieža Břetislav I. pri obsadení územia severne od Dunaja-Nitrianska a ktorého na jeho naliehanie napokon uznal aj Henrich III. Tak ako nitrianske knieža Vazul neúhľasil v roku 1031, aby sa uhorským kráľom stal Peter Orseolo, presne tak Petra Orseola neprijali za svojho kráľa ani obyvatelia Nitrianska v roku 1042. Pre naše úvahy je veľmi dôležité, že obyvatelia (*incolae, provinciales*)¹⁶² z územia-komítátov deviatich hradov vystupovali v roku 1042 spoločne a chceli, aby im vládlo vlastné knieža. Ak si trúfali žiadať od nemeckého kráľa, aby uznal za ich knieža toho, ktorého si sami zvolili, tak to musela byť nitrianska elita. Či to boli veľmoži (*maiores*),

¹⁵⁵ J. Steinhübel, *Hrady a župani*, s. 49.

¹⁵⁶ *Annales Hildesheimenses*, A. 1043, [in:] MGH SS rer. Germ. VIII, ed. G. Waitz, Hannoverae 1878, s. 45.

¹⁵⁷ *Herimanni Augiensis chronicon*, A. 1042, s. 124.

¹⁵⁸ M. Wertner, *Az Árpádok*, s. 591–592; Sz. de Vajay, *Großfürst Geysa*, s. 65–66, 99–100; R. Marsina, *Údelné vojvodstvo*, s. 203, 208; J. Steinhübel, *Nitrianske kniežatstvo*, s. 409–413; M. Matla-Kozłowska, *Pierwsi Przemyślidzi*, s. 489–491.

¹⁵⁹ J. Dowiat, *Bela I*, s. 10; K. Jasiński, *Filiacja Adelajdy, żony księcia czeskiego Wratisław II*, *Rocznik Polskiego Towarzystwa Heraldycznego* n.s. 1/12 (1993), s. 6, 10; G. Labuda, *Mieszko II. król polski (1025 – 1034)*. *Czasy przełomu w dziejach państwa polskiego*, Kraków 1992, s. 181–182; J. Steinhübel, *Nitrianske kniežatstvo*, s. 412.

¹⁶⁰ *Chron. Hung. comp. saec. XIV*, cap. 69, s. 321.

¹⁶¹ J. Steinhübel, *Nitrianske kniežatstvo*, s. 412–413.

¹⁶² K tomu pozri: J. Steinhübel, *Nitrianske kniežatstvo*, s. 470–474.

župani (*comites*), slobodní bojovníci (*jobagiones castri*) alebo hradčania (*cives, cives castri*), nie je až tak podstatné. Dôležité je to, že išlo o ľudí, ktorých pranie nebolo zamietnuté. Na ich vlastnom území totiž uznávali len knieža, ktoré bolo legitímnym potomkom nitrianskej vetvy Arpádovcov (rod Michala). Táto skutočnosť dokladá isté sebavedomie, identitu a tradíciu miestnej elity v Nitriansku, ktorá bola prepojená s vedľajšou vetvou Arpádovcov, vládnucou na tomto území možno už v druhej polovici 10. storočia. Informácie o Vazulovi, Domoslavovi a obyvateľoch, ktorí si so súhlasom nemeckého kráľa vybrali svoje vlastné knieža, sú veľmi dôležité. Bolo to totiž veľmi pravdepodobne územie arpádovského Nitrianska, ktorého hranice sú zaznamenané v UKP, a ktoré začiatkom 11. storočia obsadil Boleslav Chrabrý. V rámci Uhorska išlo o pohraničné územie (*confinium Hungarie*), ktoré sa v prameňoch z 11.–13. storočia označuje len ako krajina severne od Dunaja (*aquilonalem partem, septemtrionalem partem, partes superiores, Hungariam ultra Danubium*)¹⁶³. Práve tam mohol v čase Boleslava Chrabrého sídlieť Ladislav Lysý, starší syn bývalého nitrianskeho kniežata Michala, a kde až neskôr vládol Vazul, mladší syn Michala, a potom, síce len veľmi krátko, aj Domoslav, Michalov vnuk. Ak totiž Domoslava v roku 1042 prijali obyvatelia Nitrianska za knieža a na príhovor českého kniežata Břetislava ho uznal aj nemecký kráľ Henrich III., tak potom je veľmi pravdepodobné, že aj jeho otec Ladislav Lysý mohol byť nitrianskym kniežatom v čase Boleslava Chrabrého.

Boleslav Chrabrý obsadil časť Uhorska, ktorej hranice, uvádzané v UPK, nepochádzajú len z obdobia okolo roku 1000, ale mohli byť staršie. Podľa UPK siahali hranice Nitrianska k brehu Dunaja, k hradu Ostrihom, k hradu Jáger, potom k rieke Tisa a v blízkosti rieky Topľa sa hranica otáčala až ku hradu Salis¹⁶⁴, kde bola hranica medzi Uhrami, Rusmi a Poliakmi¹⁶⁵. Keďže to boli hranice veľkého územia a v UPK sú vyznačené len nahrubo, môžeme sa pokúsiť o jej podrobnejší náčrt. Uhorsko-poľská kronika nespomína západnú časť územia Nitrianska a začína rovno od brehov Dunaja. Nevieme ale povedať, kde presne. Možno to bolo v mieste, kde sa rieka Morava vlieva do Dunaja, alebo v okolí Bratislavy (pohorie Malé Karpaty). Ďalej hranica pokračovala popri Dunaji až k Ostrihomu. Keď moravské knieža Břetislav v roku 1030 ako spojenec rímsko-nemeckého cisára Konráda II. počas jeho vojen-

¹⁶³ Napríklad zmienky o vpáde a plienení Tatárov v Uhorsku. *Rogeri Carmen miserabile*, cap. 26, 31, [in:] SRH II, ed. L. Juhász, Budapestini 1938, s. 567, 574; V. Chaloupecký, *Staré Slovensko*, s. 11–12; R. Marsina, *Údelné vojvodstvo*, s. 201; J. Steinhübel, *Nitrianske kniežatstvo*, s. 468–470, 478–484.

¹⁶⁴ M. Homza, *Hranice*, s. 73–74.

¹⁶⁵ ChHP, cap. 7; M. Homza, UPK, s. 150–151.

skej výpravy vpadol do Uhorska, v samostatnej akcii spustošil časť severozápadného Uhorska až po Ostrihom¹⁶⁶. To by mohlo naznačovať, že v rámci Uhorska v prvej tretine 11. storočia bolo územie severne od Dunaja vnímané ako „samostatná časť“. Aj podľa UPK totiž hranica územia, ktoré obsadil Boleslav Chrabrý, susedila s Ostrihomom. Časť hranice od Ostrihomu k Jágru nie je v UPK určená a mohla ísť viacerými smermi. Władysław Semkowicz a po ňom aj väčšina historikov uvažuje, že od Dunaja pri Vyšehrade potom išla severne k Novohradu a ďalej na východ sa stáčala k hrebeňom pohorí Cserhát a Matra až k hradu Jáger¹⁶⁷. Nie je však vôbec vylúčené, že prechádzala cez Dunaj až pri Vacove, a keďže odtiaľ k Jágru netiekla žiadna veľká rieka, je možné, že hranica išla od Vacova tiež po hrebeňoch pohoria Cserhát, Matra k Jágru, podobne ako sa domnieval už W. Semkowicz¹⁶⁸. Od Jágru viedla hranica ďalej na východ cez Bukové vrchy (Bükk hegység). Časť južnej hranice Nitrianska nad hradom Jáger teda tvorilo súvislé pohorie Cserhát – Matra – Bukové vrchy. Možno niekde pod alebo nad Miškovcom išla hranica ďalej k rieke Slaná a popri nej až k miestu, kde ústila do Tisy. Potom smerovala na severovýchod po Tise až k miestu, kde sa do nej vlieva Bodrog. Táto rieka bola spolu s Tisou ďalšou časťou východnej hranice Nitrianska a obchádzala Zemplínske vrchy. Pri hrade Zemplín, tam, kde sa do Bodrogu vlievajú Ondava a Latorica, pokračovala ďalej na sever popri Ondave až k miestu, kde sa do nej vlieva rieka Topľa, ktorá obchádza Slanské vrchy. Pri Topli sa hranica stáčala západným smerom ku hradu Salis cez Beskydské predhorie, ktoré oddeľovalo Slanské vrchy od Ondavskej vrchoviny. Okolie tohto hradu bolo už pohraničné územie Uhorska, Rusi a Poľska. Hrady Ostrihom a Jáger, ktoré ležali na juh od tejto hranice, patrili k Uhorsku¹⁶⁹.

Keď sa v druhej polovici 10. storočia zaznamenali hranice pražského a moravského biskupstva, ktoré sa spomínajú v listine z roku 1086, uvádza sa Krakovsko ako *civitas*, hrad Krakov ako *urbs* a územia, ktoré k nemu patrili, ako *regiones*. Morava bola *regio* a provincia Váh (časť Nitrianska)¹⁷⁰ bola *provincia*¹⁷¹. Nitriansko, ktoré podľa

¹⁶⁶ *Cosmae*, lib. 1, cap. 41, s. 76; J. Steinhübel, *Nitrianske kniežatstvo*, s. 401–402; M. Matla-Kozłowska, *Pierwsi Przemysłidzi*, s. 425–428.

¹⁶⁷ L. Havlík, *Územní rozsah*, s. 37–38; O.R. Halaga, *Solné hrady*, s. 88–89; idem, *Otázka „solných hradov“ a metod ich lokalizácie*, *Nové obzory* 6 (1964), s. 295; A. Ruttkey, *Slavs*, s. 87; N. Verešová, *Boleslav Chrabrý*, s. 23–27.

¹⁶⁸ W. Semkowicz, *Geograficzne podstawy*, s. 33–34, 37–38, 41, 45–46.

¹⁶⁹ R. Grzesik, *Kronika*, s. 200–201.

¹⁷⁰ J. Steinhübel, *Kapitoly*, 2. vyd., s. 112–116; idem, *Nitrianske kniežatstvo*, s. 309–311, 338–339.

¹⁷¹ DD H IV/2, č. 390, s. 515; M. Matla-Kozłowska, *Pierwsi Przemysłidzi*, s. 202, 208–213.

Galla Anonyma a UPK obsadil poľské knieža Boleslav, bolo pravdepodobne ucelené územie s hranicami, podobne ako Morava. Jeho latinské označenie mohlo byť tiež *regio*. Keďže sa Boleslav po ovládnutí Nitrianska zastavil na Dunaji a Tise a ďalej nepostupoval, obsadil krajinu s jasne vymedzenými hranicami, ktoré mohli mať len ucelené územia s dlhšou mocenskou tradíciou, ako boli napríklad kniežatstvá alebo pohraničné marky. Opis hraníc časti Uhorska-Nitrianska v UPK je jedinečnou zmienkou o území, ktoré mohlo mať špecifické postavenie asi už v rámci Veľkej Moravy, možno aj v priebehu 10. storočia a napokon aj v Uhorskom kráľovstve po roku 1000. Otázne je, či hranice Nitrianska spomínané v UPK boli ešte z čias Veľkej Moravy alebo išlo už o hranice „nového Nitrianska“, ktoré sa sformovalo v priebehu 10. storočia, keď dochádzalo k dôležitým zmenám v Karpatskej kotline po príchode Maďarov a zániku Veľkej Moravy. Vznik ríše českých Boleslavov, formovanie Uhorska pod vládou Arpádovcov po roku 955, údely arpádovských kniežat a neskoršie vojenské výpravy Piastovcov, ktoré začal Mieško I., a v ktorých úspešne pokračoval jeho syn Boleslav Chrabrý, sa týkali aj bývalého územia Veľkej Moravy. Môžeme preto hovoriť o dlhom období bojov o veľkomoravské dedičstvo, o ktoré mali záujem formujúce sa panovnícke rody v 10. storočí – Přemyslovci, Arpádovci a Piastovci.

Boleslav Chrabrý neobsadil Nitriansko náhodne, ale jeho vojenské výpravy smerom na juh mohli mať jasný dôvod a logiku. Ak chcel ovládnuť územie za Karpatmi, tak sa potom snažil o kontrolu územia po českých Boleslavoch, ktorých moc predtým siahala nielen na územie Červenských hradov, Malopoľska, Moravy, ale aj do Nitrianska. Boleslav Chrabrý mohol v uhorskom Nitriansku uspieť preto, lebo podporil jedného z Arpádovcov, ktorý mohol mať na spomenutom území právoplatný nárok na vládu. Tak postupoval aj v Čechách a možno aj na Morave. Spôsob, akým Boleslav mohol na začiatku 11. storočia ovládnuť Nitriansko, zrejme prebiehal tak ako v Čechách, kde zasahoval do vnútrodynastického zápasu Přemyslovcov. Najprv totiž „dosadil“ do Prahy namiesto Boleslava III. Ryšavého (999–1002) svojho človeka, knieža Vladivoja (1002–1003), ktorého pôvod nie je síce známy, ale podľa všetkého to bol Přemyslovec¹⁷². Po tom, ako sa Vladivoj upil k smrti, dosadil na pražský stolec predtým zosadeného Boleslava III. Ryšavého (1003). Ten však nevládol dlho, pretože českí veľmoži neboli s jeho vládou spokojní a domáhali sa zásahu samotného Boleslava Chrabrého, ktorý v roku 1003 napokon obsadil Prahu.

¹⁷² B. Krzemieńska, *Kryze*, s. 506–507; Z. Dalewski, *Family Business*, s. 44–45, 55; M. Matla-Kozłowska, *Pierwsi Przemyślidzi*, s. 385–387.

Prišiel tam so Soběslavom, ďalším Přemyslovcom¹⁷³, ktorý sa mohol vďaka nemu stať novým kniežaťom a podporovať tak záujmy Piastovcov¹⁷⁴. Soběslav bol syn Slavníka a brat sv. Vojtecha, ktorého ďalší bratia boli v Libici v roku 995 zavraždení. Soběslav v Libici vtedy nebol, pretože v tomto roku sa zúčastnil spolu s Otom III. a Boleslavom Chrabrým vojenskej výpravy proti Luticom a Obodritom. Počas tohto ťaženia získal priazeň poľského kniežaťa a po vyvraždení jeho najbližších príbuzných našiel útočisko na dvore Boleslava Chrabrého, pretože do Čiech sa vtedy už nemohol vrátiť¹⁷⁵. Susednú Moravu mohlo poľské knieža tiež ovládnuť bez rozsiahleho vojenského ťaženia. Moravania tak ako v 10. storočí zrejme bez odporu uznali vládu českých Boleslavov, tak aj na začiatku 11. storočia prijali zvrchovanosť Boleslava Chrabrého, ktorý tam len nahradil upadajúcu přemyslovskú moc¹⁷⁶. Poľské knieža obsadilo Moravu veľmi pravdepodobne aj vďaka podpore miestnych veľmožov. Preto sa tam poľská moc udržala oveľa dlhšie ako v susedných Čechách, odkiaľ musel kvôli odporu českých veľmožov Boleslav Chrabrý utiecť už v roku 1004. Moravská elita zachovávala pravdepodobne aj istú „mocenskú kontinuitu“ z predchádzajúcich období. Saský kronikár Thietmar totiž vedel, že Moravania, ktorí obklúčili veľké

¹⁷³ Thietmari, lib. 6, cap. 12 (9). Soběslav patril k Slavníkovcom, ktorí boli vedľajšou vetvou Přemyslovcov. J. Steinhübel, *Soběslav, najstarší brat svätého Vojtecha*, [in:] *Kresťanstvo v časoch sv. Vojtecha*, eds. R. Koziak, J. Nemeš, Kraków 2009, s. 60, 64–65; idem, *Kapitoly*, 2. vyd., s. 120–126.

¹⁷⁴ W. Kętrzyński, *Granice*, s. 19–21; O. Balzer, *Genealogia Piastów*, Kraków 1895, s. 109–110; S. Zakrzewski, *Bolesław Chrobry*, s. 178–181, 203–204; B. Krzemieńska, *Kryze*, s. 498–499; G. Labuda, *Studia II*, s. 270–271; M. Wihoda, *Morava v 10. století*, s. 62–63; D. Kalhous, *Boleslav III*, s. 225–226, 228; M. Wihoda, *Morava v době*, s. 106–107; M. Matla-Kozłowska, *Pierwsi Przemyślidzi*, s. 329, 331, 338–349, 385–389; J. Steinhübel, *Kapitoly*, 2. vyd., s. 145, 158; D. Kalhous, *Anatomy*, s. 65, 120, 132; V. Vaníček, *Pobyty a emigrace české elity v Polsku v 10.–12. století a jejich širší interpretační souvislosti (965–1125)*, *Historia Slavorum Occidentis* 2 (2012), č. 2(3), s. 126–127.

¹⁷⁵ S. Zakrzewski, *Bolesław Chrobry*, s. 44, 90–96; K. Sochaniewicz, *Bolesław Chrobry*, s. 23–24, 26; A. Nadolski, *Polskie sily*, s. 19, 24; G. Labuda, *Mieszko I*, s. 174; A. Pleszczyński, *Poland as an ally of the Holy Ottonian Empire*, [in:] *Europe around*, s. 416–417; A. Pleszczyński, *Początek rządów Bolesława Chrobrego*, [in:] *Viae historicae. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Lechowi A. Tyszkiewiczowi w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*, ed. M. Goliński, S. Rosik, Wrocław 2001, s. 229–231; J. Petersohn, *König Otto III. und die Slawen an Ostsee, Oder und Elbe um das Jahr 995. Mecklenburgzug – Slawnikidenmassaker – Meißenprivileg*, *Frühmittelalterliche Studien* 37 (2003), s. 107–108, 113, 121–124; J. Steinhübel, *Soběslav*, s. 63–64; V. Vaníček, *Pobyty a emigrace*, s. 125.

¹⁷⁶ M. Wihoda, *Morava v době*, s. 107–109; Z. Měřínský, *Mähren und seine přemyslidischen Teilfürsten im mitteleuropäischen Kontext*, [in:] *Böhmen und seine Nachbarn in der Přemyslidenzeit*, eds. I. Hlaváček, A. Patschovsky, Ostfildern 2011, s. 138–139.

vojsko Bavorov, boli bojovníkmi poľského kniežata¹⁷⁷. Moravania boli síce spojencami Boleslava Chrabrého a uznávali jeho zvrchovanosť, ale dokázali aj samostatne zorganizovať vojenskú výpravu, keď hájili svoje vlastné územie¹⁷⁸.

Nitriansko malo v rámci Uhorska významné postavenie. Vládla tam vedľajšia vetva Arpádovcov a zároveň tam existovalo aj mocenské povedomie miestnej elity (veľmoži, župani, slobodní bojovníci) prepojenej s Michalovým rodom, ktorého legitimita a moc bola rešpektovaná. Dokladá to zmienka o obyvateľoch deviatich hradov (časti Nitrianska) z roku 1042, ktorí odmietli uznať za svojho kráľa Petra Orseola a so súhlasom nemeckého kráľa si mohli vybrať vlastné knieža. Ten žil ako vyhnanec v Čechách a do Nitrianska prišiel s českým kniežaťom Břetislavom. Ak chcel Boleslav Chrabrý obsadiť a dlhšie si udržať pod svojou kontrolou Nitriansko, okrem pomoci miestneho kniežata, ktorého tam s vojenskou podporou dosadil, musel mať zrejme aj súhlas miestnych obyvateľov (*incolae, provincionales*). Tých si naklonil tak, že ako vládca im ponúkol Arpádovca, ktorým mohol byť Ladislav Lysý, najstarší syn nitrianskeho kniežata Michala. Obyvatelia deviatich hradov prijali v roku 1042 bez problémov za svojho kniežata podľa všetkého Domoslava, syna Ladislava Lysého, ktorý mal legitímne právo na vládu v Nitriansku. Rovnako mohli prijať za svojho kniežata aj jeho otca, ktorý tam mohol prísť s Boleslavom Chrabrým.

V druhej polovici 10. storočia zrejme v Nitriansku sídlil knieža Michal, ktorý mal po smrti veľkokniežata Gejzu ako jeho brat a zároveň aj najstarší Arpádovec legitímne právo na veľkokniežací stolec. Gejza však chcel odovzdať vládu svojmu jedinému synovi Štefanovi a aby mu zabezpečil na moc v krajine, mohol zavraždiť svojho brata Michala¹⁷⁹, a tak obmedziť nárok nitrianskej vetvy Arpádovcov na veľkokniežací stolec. V žiadnom z prameňov sa však priamo nespomína, že Gejza násilne odstránil svojho mladšieho brata. Zachovali sa len ojedinelé zmienky o Gejzovej krutej povahe, prísnosti a skutkoch pri presadzovaní kresťanstva v Uhorsku¹⁸⁰. Väčšia a menšia legenda o sv. Štefanovi ako aj rábsky biskup Hartvik, ktorý spísal Legendu o sv. Štefanovi, sa zmieňujú, že Gejza pri šírení kresťanstva postupoval násilne a bol prísny

¹⁷⁷ Thietmari, lib. 7, cap. 57; B. Krzemieńska, *Krize*, s. 514–515; J. Steinhübel, *Praha, Krakov*, s. 94.

¹⁷⁸ L. Havlík, *K otázkce*, s. 88–91; M. Wihoda, *Morava v době*, s. 108–109; Č. Staňa, *Pronikání*, s. 200, 203, 205–208.

¹⁷⁹ Gy. Györffy, *Święty Stefan*, s. 70; J. Steinhübel, *Nitrianske kniežatstvo*, s. 326–327.

¹⁸⁰ B. Hóman, *Geschichte*, s. 157; Gy. Györffy, *Święty Stefan*, s. 72; N. Berendová, J. Laszlovszky, B. Zsolt Szakács, *Království uherské, [in:] Christianizace a utváření křesťanské monarchie. Skandinávie, střední Evropa a Rus v období 10.–12. století*, ed. N. Berendová, Praha 2013, s. 324.

a krutým kniežaťom¹⁸¹. Väčšia legenda o sv. Štefanovi a Hartvik okrem toho spomínajú, že Gejza mal ruky od krvi (*quia manus pollutas humano sanguine*)¹⁸². Tieto slová by mohli naznačovať, že počas jeho vlády prebiehali boje o moc a Gejza voči svojim protivníkom postupoval násilne¹⁸³. To potvrdzuje aj dôveryhodný Thietmar, ktorý o Gejzovi napísal, že to bol krutý človek a v návale hnevu zabil niekoľko ľudí. Táto jeho povaha sa nezmenila ani po tom, ako sa stal kresťanom, pretože aj pri upevňovaní kresťanstva postupoval zúrivo¹⁸⁴. Na základe týchto správ sa niektorí historici domnievajú, že na jeho krutosť a násilie doplatil aj jeho brat Michal, ktorého nechal zavraždiť pri upevňovaní moci v krajine, a tiež preto, aby zabezpečil nástupníctvo pre svojho syna Štefana¹⁸⁵. Pri boji o moc medzi jednotlivými príslušníkmi vládnuceho rodu často dochádzalo k telesným mrzачeniam (oslepenie, kastrácia a pod.) a dokonca aj k vraždám¹⁸⁶. Napríklad české knieža Boleslav zavraždil v roku 935 svojho staršieho brata Václava, ruské knieža Vladimír zavraždil v roku 980 svojho brata Jaropolka, a tým získal všetku moc na Rusi, a známe je tiež hromadné vyvraždenie Slavníkovcov v roku 995¹⁸⁷. Podobne aj Gejza pri upevňovaní moci a postavenia svojej rodovej vetvy mohol nechať svojho brata Michala zavraždiť. Nevieme však spoľahlivo povedať, kedy mohlo dôjsť k odstráneniu Michala. Ján Steinhübel pred-

¹⁸¹ *Legenda maior sancti Stephani regis*, cap. 2, 3, *Legenda S. Stephani regis maior et minor, atque legenda ab Hartvico episcopo conscripta*, cap. 2, 3 (ďalej *Hartvicus*), [in:] SRH II, ed. E. Bartoniek, Budapeštin 1938, s. 378–379, 403–405; *Legenda minor sancti Stephani regis*, cap. 2, *Hartvicus*, cap. 2, [in:] SRH II, ed. E. Bartoniek, Budapeštin 1938, s. 394, 403–404.

¹⁸² *Legenda maior sancti Stephani regis*, cap. 3, s. 379; *Hartvicus*, cap. 2, s. 404.

¹⁸³ Gy. Györffy, *Dual Kingship*, s. 101; Gy. Kristó, *Die Arpadendynastie*, s. 55; idem, *Írások*, s. 140.

¹⁸⁴ *Thietmari*, lib. 8, cap. 4, s. 497.

¹⁸⁵ J. Steinhübel, *Nitrianske kniežatstvo*, s. 326–327. Naznačujú to aj B. Hóman, Gy. Györffy a Gy. Kristó: B. Hóman, *Szent István*, s. 111; Gy. Györffy, *Święty Stefan*, s. 138; Gy. Kristó, *Die Arpadendynastie*, s. 55; idem, *Írások*, s. 140.

¹⁸⁶ B. Krzemieńska, *Krize*, s. 500–501. K vraždám kráľov, ich synov, bratov a synovcov pozri: J. Ehlers, *The Birth of the Monarchy out of Violent Death. Transformations in Kingship from late Antiquity to the Tenth Century*, German Historical Institute London Bulletin 26 (2004), č. 1, s. 5–34.

¹⁸⁷ D. Treštitk, *Počátky Přemyslovců. Vstup Čechů do dějin (530–935)*, Praha 2008, s. 209–224, 249–260; J. Sláma, *Slavníkovci v pohledu současného bádání*, [in:] *Slavníkovci v českých dějinách*, eds. V. Vaněk, J.K. Kroupa, Praha 2007, s. 9–12; J. Steinhübel, *Soběslav*, s. 62–63; M. Matla-Kozłowska, *Pierwszi Przemyślidzi*, s. 349–352; Z. Dalewski, *The Public Dimension of Religion in the Piast Monarchy during the Christianisation Period*, *Acta Poloniae Historica* 101 (2010), s. 44–45; idem, *Family Business*, s. 49–50.

pokladá, že bol zabitý v roku 995¹⁸⁸, keď Gejzov syn Štefan práve dosiahol dospelosť¹⁸⁹, čo bol rok pred jeho sobášom s bavorskou princeznou Gizelou (996) a dva roky pred smrťou veľkokniežata Gejzu (997)¹⁹⁰. Keby Michala zavraždili v roku 995, Ladislav Lysý, ktorý sa narodil okolo roku 980¹⁹¹, mohol mať v tom čase 15 rokov a jeho mladší brat Vazul oveľa menej. Ak sa však narodil už okolo roku 973¹⁹², mohol mať vtedy až 22 rokov. Ak Ladislavovi Lysému zavraždili otca, pravdepodobne z tohto dôvodu opustil Nitriansko a hľadal exil na nejakom kniežacom dvore v cudzine. Kronikárska kompozícia zo 14. storočia spomína, že žena Ladislava Lysého pochádzala z Rusi¹⁹³. Manželstvo s ruskou kňažnou by mohlo naznačovať, že po tom, ako utiekol z Uhorska, našiel útočisko na dvore ruského kniežata, ako sa napríklad domnieva J. Steinhübel¹⁹⁴. Nitrianskym kniežatom sa po zavraždení Michala mohol stať Gejzov 16-ročný syn Štefan, ktorý by tak v rokoch 995–997 sídlil v Nitre spolu so svojou ženou Gizelou¹⁹⁵. Keď v roku 997 zomrel Štefanov otec Gejza, získal po ňom veľkokniežací stolec a presunul sa do Ostrihomu¹⁹⁶. Keďže Ladislav Lysý mohol po smrti svojho otca zo strachu pred svojim strýkom utiecť najskôr na Rus a odtiaľ

¹⁸⁸ Sz. de Vajay predpokladal, že Michal bol zavraždený niekedy v rokoch 976/978. Sz. de Vajay, *Großfürst Geysa*, s. 68. Ak prijmem predpoklad, že neznáma uhorská kňažná, ktorú si Boleslav Chrabrý v roku 986 vzal za ženu a onedlho na to v roku 987 vyhnal, bola dcéra nitrianskeho kniežata Michala, tak potom mohli Michala zavraždiť už v roku 987. Porodila síce Boleslavovi syna Bezprima, ale napriek tomu sa jej rýchlo zbavil. Dôvodom mohla byť smrť jej otca Michala, od ktorého už Boleslav alebo jeho otec Mieško I. nemohol očakávať žiadnu podporu alebo vojenskú pomoc, ktorú si chcel zabezpečiť týmto sobášom. P. Hudáček, *Castrum Salis*, s. 122–124. K tomu pozri: T. Wasilewski, *Pochodzenie Emmildy*, s. 32.

¹⁸⁹ Historici stanovili narodenia Štefana okolo roku 980 (979 – 981). Gy. Györffy, *Dem Gedächtnis*, s. 2–3; Gy. Kristó, *Szent István születési ideje*, Acta Universitatis Szegediensis de Attila József nominatae. Acta Historica 110 (1999), s. 3–9; idem, *The Life of King*, s. 15; S. Tóth, *Vajk-István születésének kronológiai problémái*, Acta Universitatis Szegediensis, Acta historica 116 (2002), s. 9–19; A. Zsoldos, *The Legacy*, s. 32–33.

¹⁹⁰ J. Steinhübel, *Nitrianske kniežatstvo*, s. 326–327.

¹⁹¹ Ibidem, s. 346–348.

¹⁹² Sz. de Vajay predpokladá, že Ladislav sa narodil okolo roku 973. Sz. de Vajay, *Großfürst Geysa*, s. 69.

¹⁹³ *Chron. Hung. comp. saec. XIV*, cap. 87, s. 344; M. Wertner, *Az Árpádok*, s. 21–22; F. Makk, *Magyar külpolitika*, s. 46.

¹⁹⁴ J. Steinhübel, *Nitrianske kniežatstvo*, s. 349.

¹⁹⁵ Gy. Györffy, *Święty Stefan*, s. 141, 144–145; R. Marsina, *Nitrianske biskupstvo*, s. 534–535; J. Steinhübel, *Nitrianske kniežatstvo*, s. 343.

¹⁹⁶ J. Steinhübel, *Nitrianske kniežatstvo* (2004), s. 205, 220–221, 331–332.

neskôr do Poľska¹⁹⁷, nevieme, kto mohol byť nitrianskym kniežaťom po roku 997¹⁹⁸. Do úvahy prichádza aj možnosť, že Ladislav Lysý neopustil Uhorsko-Nitriansko už pred rokom 1000. Do Poľska mohol utiecť až okolo roku 1002, keď sa Štefanovi narodil prvý syn Oto, ktorý však predčasne zomrel¹⁹⁹, alebo až v roku 1007²⁰⁰, keď sa mu narodil druhý syn Imrich. Obaja jeho synovia boli právoplatnými dedičmi a následníkmi trónu v rodovej línii tradovanej od Takšoňa, cez Gejzu až k ich otcovi Štefanovi. Ak chcel Štefan zabezpečiť ich postavenie, aj keď v prípade Ota po jeho predčasnej smrti to už nebolo potrebné, a aby ich nároky na vládu v Uhorsku neboli ohrozené, mohol sa v roku 1002, alebo, čo je viac pravdepodobnejšie až v roku 1007, pokúsiť Ladislava odstrániť. Dôvodom bolo hlavne to, že po Štefanovej smrti by mal Ladislav Lysý, ako najstarší Arpádovec, legitímne právo na získanie kráľovského trónu a mohol vážne ohroziť nástupníctvo jeho synov. Ak chcel Štefan obmedziť jeho nárok na vládu v krajine, mohol ho pod hrozbou straty života „donútiť“ opustiť Uhorsko. Ak Ladislav Lysý skutočne hľadal útočisko v cudzine, mohol ho nájsť aj na dvore Boleslava Chrabrého. Pokiaľ by Ladislav Lysý neutiekol z Uhorska už v roku 995, mohol sa niekedy po roku 997 stať nitrianskym kniežaťom. Ak sa narodil už v roku 973, v roku 997 by mal 24 rokov, a ak sa narodil až v roku 980, v roku 997 by mal 17 rokov²⁰¹. V oboch prípadoch by dosiahol vek, ktorý v tej dobe postačoval na to, aby mohol vládnuť²⁰². Keď sa v roku 997 stal Štefan uhorským veľkokniežaťom, mohol vtedy Ladislav a jeho ľudia uznať Štefana za svojho vládcu. Štefan by mu ako právoplatnému nástupcovi zveril vládu v Nitriansku. Ako nitrianske knieža by sa

¹⁹⁷ Ladislav Lysý bol o niečo mladší ako Štefan. Ak by bol totiž starší, ohrozoval by jeho nástupníctvo, čo by iste jeho otec Gejza nedopustil. J. Steinhübel, *Nitrianske kniežatstvo*, s. 220–222, 346–348.

¹⁹⁸ Sz. de Vajay si myslel, že Ladislav sa stal nitrianskym kniežaťom až v roku 1018. Podľa neho Boleslav Chrabrý obsadil v roku 1003 západné Slovensko (Považie) a až keď v roku 1018 Štefan toto územie znovu pripojil k Uhorsku, menoval nitrianskym kniežaťom najstaršieho syna Michala, ktorým bol v tom čase Ladislav Lysý. Sz. de Vajay, *Großfürst Geysa*, s. 66, 100. Gy. Kristó len predpokladal, že v roku 998 územie severne od Dunaja ovládal Štefan. Gy. Kristó, *Írások*, s. 140, 146.

¹⁹⁹ B. Hóman, *Szent István*, s. 279–280; Gy. Kristó, *The Life of King*, s. 23; G. Mikó, *Élt-e valaha Szent István fia, Ottó herceg? Egy ismeretlen 15. századi krónika tanúskodása*, *Történelmi szemle* 55 (2013), č. 1, s.1–22.

²⁰⁰ Sz. de Vajay, *Großfürst Geysa*, s. 69; Gy. Kristó, *Die Arpadendynastie*, s. 79; idem, *Írások*, s. 45; idem, *The Life of King*, s. 23; A. Zsoldos, *The Legacy*, s. 131; J. Steinhübel, *Nitrianske kniežatstvo*, s. 379.

²⁰¹ Pozri poznámky 199 a 200.

²⁰² Keď sa Štefan stal v roku 997 veľkokniežaťom, mohol mať 18 rokov. Od roku 995 pravdepodobne vládol v Nitre ako 16-ročný. J. Steinhübel, *Nitrianske kniežatstvo*, s. 327–328, 379. K tomu pozri: Gy. Györffy, *Dem Gedächtnis*, s. 2–3; V. Múcska, *Uhorsko*, s. 109.

niekedy okolo roku 997 oženil s dcérou ruského kniežaťa. Ruskú nevestu, zrejme jednu z dcér kniežaťa Vladimíra Veľkého, mu mohol pomôcť získať jeho bratranec Štefan, ktorý mal v tom čase dobré vzťahy s Rusou²⁰³. Povest' vremennych let totiž spomína (okolo roku 996), že Vladimír Veľký (980 – 1015) žil v mieri so susednými kniežatami Boleslavom poľským, Štefanom uhorským a Oldřichom (!) českým²⁰⁴. Ladislav Lysý by tak z Uhorska ušiel až neskôr, možno práve v roku 1007. Vtedy sa Štefanovi narodil Imrich, ktorý sa mohol po jeho smrti ako legitímny nástupca stať uhorským kráľom. Ladislav mohol v tom čase pocítiť ohrozenie zo strany svojho bratranca Štefana kvôli jeho právoplatnému nároku na moc v Uhorsku, a preto rýchlo opustil Nitriansko.

Boleslav Chrabrý by iste neovládol a na nejaký čas ani neudržal Nitriansko bez podpory miestnej elity. Tú mu mohol pomôcť získať Ladislav Lysý, syn bývalého nitrianskeho kniežaťa Michala, ktorý ako exulant mohol žiť na dvore poľského kniežaťa, podobne ako Vladivoj alebo Soběslav²⁰⁵. Ladislav Lysý mohol mať veľmi podobný osud ako Slavníkovec Soběslav, ktorý sa po hromadnej vražde jeho rodiny v roku 995 zdržiaval na dvore poľského panovníka a do Čiech sa vrátil spolu s Boleslavom Chrabrým až v roku 1003²⁰⁶. Ladislav Lysý zrejme nemohol ostať v Uhorsku, pretože mu mohlo hroziť nebezpečenstvo od jeho strýka Gejzu, prípadne až jeho bratranca Štefana, a preto utiekol z Nitrianska. Ako vyhnanec mohol žiť na dvore poľského panovníka, rovnako ako v tom čase Vladivoj a Soběslav²⁰⁷. Tak ako v Čechách (Vladivoj a Soběslav), aj v Nitriansku mohol totiž Boleslav Chrabrý využiť na ľahšie ovládanie tohto územia človeka, ktorého prijímali miestni veľmoži. Nemohol tam totiž vládnuť sám, preto na nitriansky stolec dosadil Arpádovca, ktorý sa mohol v tom čase zdržiavať na piastovskom dvore. Nie je vylúčené, že to bol Ladislav Lysý, najstarší syn zavraždeného nitrianskeho kniežaťa Michala. Ak by skutočne utiekol

²⁰³ Takto uvažuje aj: A. Zsoldos, *The Legacy*, s. 127.

²⁰⁴ *Povest' vremennych let*, 6504 (996), ed. D.S. Lichačev, Sankt-Peterburg 1996, s. 193. Anglický preklad: *The Russian Primary Chronicle. Laurentian Text*, 6504 (996), eds. S.H. Cross, P.O. Sherbowitz-Wetzor 1973, s. 122; G. Bónis, *István király*, s. 50–51; J. Skutil, *Nestorova Povest' vremennych let a české země*, Sborník prací Filozofické fakulty brněnské university. D 31-Řada literárněvědná 33 (1984), s. 70; J. Deér, *A törzsszövetség*, s. 11–45; V.A. Nazarenko, *Ungarn und Rus' um das Jahr 1000*, [in:] *Die ungarische*, s. 191–194.

²⁰⁵ A. Nadolski, *Polskie sily*, s. 19, 24, 40.

²⁰⁶ K. Sochaniewicz, *Boleslaw Chrobry*, s. 23–24, 26; J. Petersohn, *König Otto III*, s. 127–128; J. Steinhübel, *Soběslav*, s. 64–65; V. Vaníček, *Pobyty a emigrace*, s. 126–127; Z. Dalewski, *Family Business*, s. 49–50, 55.

²⁰⁷ Z. Dalewski, *Family Business*, s. 44, 55, 58.

z Uhorska a zdržiaval sa na dvore poľského panovníka, tak potom mohol v cudzine čakať na vhodnú príležitosť, aby sa vrátil do Nitrianska. Mohlo sa mu to podariť práve s vojenskou podporou Boleslava Chrabrého, ktorý mu tak pomohol získať jeho dedičstvo. Jedinou zmienkou o Ladislavovej predpokladanej vláde v Nitriansku, ktoré začiatkom 11. storočia obsadilo poľské knieža, by mohol byť záznam vo Veľkopolskej kronike. Kapitola o Siemowitovi I., synovi Piasta²⁰⁸, spomína, ako si tento prvý vládca z dynastie Piastovcov násilne podrobil alebo naklonil bohatými darmi nespokojné kniežatá spolu s ich synmi a vnukmi. Odvtedy sa už nestavali na odpor jemu a jeho potomkom až do čias Boleslava Chrabrého. Mená týchto kniežat a územia (*terrae*), ktoré ovládali, boli napríklad tieto: Boleslav – Dolné Pomoransko, Kazimír – Kašubsko, Ladislav (*Wladislaus*) – časť Uhorska (*pars Hungarie*), ktorú ohraničovali rieky Tisa, Dunaj a Morava²⁰⁹. Autor Veľkopolskej kroniky v kapitole o Siemowitovi I., prvom vládcovi piastovskej dynastie, zhrnul všetky vojenské výpravy Piastovcov do jednej časti²¹⁰. Spomenutý Ladislav / Vladislav patril k tým kniežatám, ktoré uznávali nadvládu Boleslava Chrabrého, pretože, ako to spomína kapitola o tomto poľskom panovníkovi, bol to on, kto ustanovil hranice Poľska na uhorských riekach Tisa a Dunaj (*Czysowa ac Danubio fluvios Hungarie*)²¹¹. Bolo to teda zrejme práve to územie, ktoré podľa spomenutej kroniky spravoval zmienený Ladislav / Vladislav. Týmto kniežaťom mohol byť Ladislav Lysý, v čase Boleslava Chrabrého najstarší príslušník vedľajšej vetvy Arpádovcov, ktorá pravdepodobne vládla v Nitriansku. Napríklad historici Brygida Kürbis, Karol Kollinger, Ryszard Grzesik a Martin Homza však predpokladajú, že zmienka o Ladislavovi v ôsmej kapitole Veľkopolskej kroniky sa týka uhorského kráľa Ladislava I. (1077–1095). Na nitriansky stolec ho v druhej polovici 11. storočia dosadil Boleslav II. Štedrý a v tejto kronike sa táto známa udalosť iba prisúdila Boleslavovi Chrabrému²¹². Túto možnosť samozrejme nemôžeme úplne vylúčiť, pretože v stredovekých kronikách niekedy dochádzalo aj k zamene historických postáv. Tak to bolo napríklad v spomenutom

²⁰⁸ H. Łowmiański, *Dynastia Piastów we wczesnym średniowieczu*, [in:] *Początki państwa*, s. 112–122; K. Jasiński, *Rodowód pierwszych Piastów*, Warszawa–Wrocław 1992, s. 45–47.

²⁰⁹ *Chronica Poloniae Maioris* (ďalej ChPm), cap. 8, [in:] MPH n. s. VII, ed. B. Kürbis, Warszawa 1970; R. Marsina, *Údelné vojvodstvo*, s. 206–207.

²¹⁰ K. Jasiński, *Rodowód*, s. 47.

²¹¹ ChPm, Cap. 11; Z. Gloger, *Geografia historyczna*, s. 27–28, 30–32.

²¹² ChPm, s. 138; M. Homza, *Hranice*, s. 70–71; M. Homza, UPK, s. 108–109; K. Kollinger, *Polityka wschodnia Bolesława Chrobrego (992–1025)*, Wrocław 2014, s. 208–209; R. Grzesik, *Bolesław Chrobry*, s. 126, 129–130.

prípade Boleslava Chrabrého a Boleslava Štedrého v Uhorsko-poľskej kronike²¹³. Prikláňame sa však k názoru, že zmieneným Ladislavom nemusel byť neskorší uhorský kráľ, ale zrejme skôr nitrianske knieža Ladislav Lysý. Gallus Anonymus totiž spomína, že Boleslav Chrabrý premohol Uhrov a pripojil celú ich zem siahajúcu až k Dunaju k svojej ríši. Ak doplníme tento údaj informáciou z Veľkopoľskej kroniky, ktorá spomína kniežata Ladislava, uznávajúceho moc Piastovcov na území ohraničenom riekami Tisa, Dunaj a Morava, a pridáme opis poľsko-uhorskej (nitrianskej) hranice z UPK, ktorá viedla po Dunaji, Tise, Topli až k hradu Salis, tak zmieneným Ladislavom nemusel byť uhorský kráľ, ale skôr nitrianske knieža Ladislav Lysý. Vo Veľkopoľskej kronike sa tiež spomína, že Ladislav / Vladislav držal časť Uhorska (*pars Hungarie*), teda zrejme územie Nitrianska, ktoré bolo pôvodne súčasťou Uhorska. Ak prijmeme túto hypotézu za pravdepodobnú, tak potom by Ladislav Lysý formálne uznával nadvládu Boleslava Chrabrého a nie Štefana I. Preto jeho *terra*, aj keď predtým patrila k Uhorsku, po stretnutí pri Ostrihome bola podobne ako Morava, Dolné Pomoransko alebo Kašubsko „voľne prepojená“ s ríšou Boleslava. Keďže Ladislav Lysý spravoval vďaka pomoci poľského kniežata Nitriansko v novej mocenskej situácii, nemohlo patriť alebo byť už súčasťou Uhorska. Boli to dve územia. V Uhorsku vládli Arpádovci a v Nitriansku vedľajšia vetva Arpádovcov, ale pod zvrchovanosťou piastovského panovníka. Postavenie Ladislava Lysého by tak kolísalo medzi dočasnou „samostatnosťou“ od Uhorska a „voľnou závislosťou“ voči Boleslavovi Chrabrému.

Uhorsko-poľská kronika sa zmieňuje len o stretnutí pri Ostrihome na hraniciach Poľska (Nitrianska) a Uhorska. Neuvádza však, čo bolo výsledkom rokovania uhorského a poľského panovníka. Vpád poľského kniežata do Nitrianska mohol súvisieť aj s Ladislavom Lysým, ktorý sa snažil s jeho vojenskou pomocou získať dedičstvo po svojom otcovi, prípadne sa chcel vrátiť do Nitrianska, odkiaľ ho mohol Štefan I. vyhnať niekedy začiatkom 11. storočia. Keď moc a vplyv poľského panovníka na začiatku 11. storočia výrazne stúpala, pri svojej rozsiahlej politickej aktivite v Čechách a na Morave mohol obsadiť aj Nitriansko. V jeho politických plánoch o ovládnutí tohto územia mohol mať Ladislav Lysý ako Arpádovec veľmi dôležité miesto. Pre Boleslava bol syn zrejme zavraždeného nitrianskeho kniežata Michala dôležitý preto, lebo ho potreboval na ľahšie a dlhodobejšie ovládanie Nitrianska. Nemohol totiž

²¹³ J. Dowiat, *Bela I*, s. 18–19; R. Grzesik, *Kronika*, s. 69–71, 176–177; R. Grzesik, *Polska Piastów*, s. 36–37, 114–123.

podceňovať vládu Štefana I. a hlavne mocenské záujmy miestnych veľmožov²¹⁴ a cudzie územie jednoducho vojensky obsadiť bez ich súhlasu a podpory. Gallus Anonymus spomína, že Boleslav premohol v boji Uhrov (*in certamine superavit*) a zabral ich krajinu až po Dunaj²¹⁵. V Nitriansku teda narazil na vojenský odpor. Niektorí z nitrianskych veľmožov, ktorí pravdepodobne v roku 997 podporili mladého kráľa Štefana I. proti šomodskému kniežaťu Kopáňovi²¹⁶, mu mohli byť verní aj v čase, keď do severozápadného Uhorska-Nitrianska vpadol Boleslav Chrabrý a snažili sa vojensky zastaviť jeho postup. Poľský panovník zrejme nemusel prekonávať až taký silný odpor, pretože niektorí nitrianski veľmoži mohli uznať Ladislava Lysého, ktorý prišiel do Nitrianska s Boleslavom, za svoje knieža. Poliaci by tak bojovali len s niektorými Štefanovými posádkami na hradoch, ktoré mu ostali verné. Niektorí nitrianski veľmoži mohli po zavraždení kniežaťa Michala uznávať právo jeho synov na vládu v Nitriansku, podobne ako to máme doložené v roku 1042 pri obsadení časti Nitrianska nemeckým kráľom Henrichom III. a českým kniežaťom Břetislavom I. Možno sa úplne nezmierili s násilným odstránením ich kniežaťa alebo prípadným vyhnaním Ladislava Lysého a dosadením Štefanových bojovníkov do ich hradov. Mohli preto vítať a vojensky podporiť príchod Ladislava Lysého a Boleslava Chrabrého do Nitrianska.

K rozsiahlym a dlhotrvajúcim bojom medzi Boleslavom a vojakmi Štefana I. pri ovládnutí Nitrianska zrejme nedošlo. Poľské knieža mohlo Nitriansko obsadiť bez väčších vojenských stretov, podobne ako Čechy²¹⁷ a pravdepodobne aj Moravu, a to preto, lebo v jeho sprievode bol Ladislav Lysý, syn bývalého nitrianskeho kniežaťa Michala. Nitru, hlavný hrad Nitrianska, kde zrejme bola umiestnená silná posádka uhorského kráľa, keďže po roku 997 tam Štefan iste dosadil svojich ľudí, pravdepodobne nezískal bez boja. Práve k tomuto hradu postupovali oddiely poľského kniežaťa, a keď sa im tento hrad podarilo získať, tak ovládli celé Nitriansko. Ak Boleslav dobyl Nitru, tak ostatné hrady v Nitriansku mu už nemuseli klásť odpor. Podobne to bolo aj s ríšou Přemyslovcov, ktorých expanzia na východ súvisela s vyplnením mocenského vákuu v strednej Európe po zániku Veľkej Moravy a kontrolou obchodnej magistrály z Kyjeva

²¹⁴ M. Homza, *Hranice*, s. 66.

²¹⁵ *Galli Anonymi*, lib. 1, cap. 6; J. Steinhübel, *Nitrianske kniežatstvo*, s. 366.

²¹⁶ J. Steinhübel, *Nitrianske kniežatstvo*, s. 328–331.

²¹⁷ A. Nadolski, *Polskie siły*, s. 40, 42–43; J. Sláma, *K česko-polským*, s. 223–224, 226; D. Kalhous, *Boleslav III*, s. 221–229; V. Vaniček, *Pobyty a emigrace*, s. 125–127.

do Regensburgu²¹⁸. Boleslav I. a Boleslav II. (972–999)²¹⁹ vytvorili veľkú ríšu, ktorú si udržali nielen vojenskými výpravami, ale do veľkej miery aj dohodou s miestnymi veľmožmi²²⁰. K obsadeniu rozsiahleho územia, ktoré bolo dvakrát alebo trikrát väčšie ako samotné Čechy, nemali iste dostatočný vojenský potenciál, a preto nevolili iba násilný postup. Na ovládnutie väčšieho územia stačilo síce dobyť hlavný hrad a dosadiť tam posádku²²¹ – napríklad vojenské posádky Boleslava Chrabrého po obsadení Moravy boli umiestnené len v dôležitých hradoch na severe²²² – ale rovnako účinné boli aj dohody s miestnymi elitami²²³. Keď Piastovci obsadili Krakovsko, tiež neničili staršie hrady, len ich prebudovali a niektoré z nich dostali lepšie opevnenie. Obsadzovanie tohto územia teda nesprevádzali vždy deštruktívne vojenské akcie. Udržala sa tam preto kontinuita starších hradov, ktoré naďalej kontrolovali obchodnú magistrálu. Miestna elita teda prijala výmenu moci, a preto Piastovci nemuseli ničiť významné hrady na území Krakovska²²⁴. Stačilo sa zbaviť nepriateľských českých posádok na dôležitých hradoch, ako sa o tom v prípade Krakova zmiňuje Kosmas²²⁵. Moc českých Boleslavovcov postupne upadala a niekedy v rokoch 987–989, alebo, čo je viac pravdepodobnejšie, v roku 987²²⁶, obsadil poľské knieža Mieško I. (960–992) Krakov

²¹⁸ G. Labuda, *Studia I*, s. 68–69; Z. Kurnatowska, *Początki*, s. 59; D. Třeštík, *Veliké město*, s. 50–52, 57–58; D. Třeštík, *Bohemia*, s. 442–443; J. Žemlička, *Expanze, krize a obnova Čech v letech 935–1055. K systémovým proměnám raných států ve střední Evropě*, *Český časopis historický* 93 (1995), č. 2, s. 208, 210–211; J. Žemlička, *Čechy*, s. 37–38; M. Matla-Kozłowska, *Pierwsi Przemysłidzi*, s. 92, 100–101.

²¹⁹ J. Sláma, *Český kníže*, s. 12–14.

²²⁰ J. Sláma, *Počátky přemyslovského státu*, [in:] *České země*, s. 40; M. Wihoda, *Morava v době*, s. 97.

²²¹ A. Nadolski, *Polskie sily*, s. 16, 45.

²²² Z. Kurnatowska, *Początki*, s. 121, 128–129; J. Bláha, *Topografie a otázka kontinuity raně středověkého ústředí v Olomouci*, [in:] *Přemyslovský stát*, s. 189; Č. Staňa, *Pronikání Boleslava II. na Brněnsko ve světle archeologických objevů*, [in:] *Přemyslovský stát*, s. 197, 207–208; M. Wihoda, *Morava v době*, s. 108–109; J. Steinhübel, *Praha, Krakov*, s. 92–94.

²²³ B. Krzemińska, *Krize*, s. 514–515; J. Žemlička, *Expanze*, s. 208, 210–211; M. Matla-Kozłowska, *Pierwsi Przemysłidzi*, s. 389, 393–396.

²²⁴ G. Labuda, *Organizacje państwowe*, s. 56; A. Buko, *Małopolska „czeska” i Małopolska „polańska”*, [in:] *Ziemia Polska*, s. 150–153, 159–161; Z. Kurnatowska, *Początki*, s. 115–116; J. Žemlička, *Čechy*, s. 39–40; M. Wihoda, *Morava v době*, s. 97; M. Matla-Kozłowska, *Pierwsi Przemysłidzi*, s. 266, 300–312, 325–326.

²²⁵ *Cosmae*, lib. 1, cap. 34.

²²⁶ G. Labuda, *Studia II*, s. 290–292; idem, *Mieszko I*, s. 170–176, 188–190; T. Wasilewski, *Pochodzenie Emmildy*, s. 31; J. Žemlička, *Expanze*, s. 212–213; J. Steinhübel, *Praha, Krakov*, s. 89; idem, *Kapitoly*, 2. vyd., s. 140–142. K tomu pozri: E. Kowalczyk, *Momenty geograficzne*, s. 65–68.

a k nemu patriace hrady²²⁷. Toto územie potom pravdepodobne zveril do správy svojmu synovi Boleslavovi, ktorý neskôr už ako poľské knieža výrazne „rozšíril hranice“ Poľska. Na nejaký čas totiž obsadil územia, ktoré predtým ovládali českí Boleslavovia²²⁸. Koncom 10. storočia už územie Krakovska, ktoré ovládali Piastovci, susedilo na juhu s Uhorskom-Nitrianskom a Boleslav Chrabrý ako ambiciózny vládca mal iste prehľad o mocenskej situácii v susedných krajinách – kto tam práve vládol a k akým zmenám tam dochádzalo²²⁹. Zrejme mal aj informácie o pomeroch na arpádovskom dvore, a preto mohol dobre poznať aj nitrianske knieža Michala a jeho rodinu – tak ako poznal Slavníkovcov²³⁰ – keďže Krakovsko, kde vládol, susedilo s Nitrianskom²³¹. Ak poznal Michala, potom poznal aj jeho najstaršieho syna Ladislava Lysého, ktorý tak mohol u Boleslava Chrabrého hľadať vojenskú podporu pri jeho nároku na vládu v Nitriansku. Podľa UPK sa Štefan a Boleslav na stretnutí pri Ostrihome dohodli na vzájomnej hranici, ktorá sa podľa niektorých historikov kryla s hranicou Nitrianska, v ktorom predtým zrejme vládol Štefanov strýko Michal. Na stretnutí pri Ostrihome, kde títo panovníci uzavreli mier, mohol byť prítomný aj Ladislav Lysý ako právoplatný dedič Nitrianskeho kniežatstva. Keďže Ladislav spolu s Boleslavom pravdepodobne veľmi rýchlo obsadili územie severne od Dunaja, Štefanovi tak zrejme neostávalo nič iné len súhlasiť s vládou Ladislava Lysého v Nitriansku²³². Dohoda mohla mať úspech aj preto, lebo v Nitriansku sa ujal vlády Arpádec a nie nejaký cudzinec, ktorého mohli prijať aj

²²⁷ D. Třeštík, *Bohemia*, s. 440–441; G. Labuda, *Mieszko I*, s. 170–176; P. Čech, *Mocenský vývoj*, s. 167; J. Poleski, *Malopolsko*, s. 230–231; D. Třeštík, *Zformovaní*, s. 18–19; J. Sláma, *Počátky přemyslovského státu*, [in:] *České země*, s. 43; M. Matla-Kozłowska, *Pierwsi Przemysłidzi*, s. 266, 282–300, 300–312, 325–326.

²²⁸ S. Zakrzewski, *Bolesław Chrobry*, s. 72; G. Labuda, *Ze stosunków*, s. 79; G. Labuda, *Studia I*, s. 81, 218–219; idem, *Studia II*, s. 207–209; K. Maleczyński, *Polska a Czechy w latach 966–986*, [in:] *Studia z dziejów*, s. 51–52, 54, 71; Z. Kurnatowska, *Początki*, s. 117, 119; R. Grzesik, *Kronika*, s. 162–163; J. Žemlička, *Čechy*, s. 40–41; G. Labuda, *Mieszko I*, s. 175–176, 188–190; J. Poleski, *Malopolsko*, s. 232. Inak to vidí: A. Pleszczyński, *Początek rządów*, s. 218–219, 221–225.

²²⁹ A. Nadolski, *Polskie siły*, s. 43–44.

²³⁰ J. Karwasinska, *Państwo polskie*, s. 235, 239; G. Labuda, *Mieszko I*, s. 174.

²³¹ G. Labuda, *Mieszko I*, s. 169–170, 177–178, 188–189.

²³² P. Ratkoš, *Podmanenie*, s. 154–155; M. Homza, *Początki*, s. 37–38; idem, *Vztahy*, s. 212; idem, *Prehľad názorov*, s. 52; idem, *Hranice*, s. 70–71; R. Marsina, *Stredoveké uhorské rozprávacie pramene a slovenské dejiny*, Zborník Slovenského národného múzea, *História* 24 (1984), s. 202–203, 206–207, 210–211; idem, *Nitrianske vojvodstvo*, s. 206–207; idem, *Political Structures*, s. 100; N. Verešová, *Boleslav Chrabrý*, s. 27–28; J. Steinhübel, *Nitrianske kniežatstvo* (2004), s. 204–205, 207, 218, 220, 222, 227–229, 331–332.

miestni veľmoži. Ladislav Lysý mohol byť prijateľný pre samotného Štefana aj napriek tomu, že časť jeho územia dočasne kontrolovalo poľské knieža.

Ak Boleslav Chrabrý obsadil časť Uhorska a pomohol tak Ladislavovi Lysému získať moc, určite usadil menšie alebo väčšie vojenské posádky na dôležitých hradoch v Nitriansku, podobne ako to urobil napríklad v Míšeňskej marke²³³ a na Morave v Olomouci, na Zelenej Hoře u Vyškova a Opavě-Kylešovicích. Poliáci dokonca niekedy na začiatku 11. storočia vybudovali na obsadenej Morave hrad Přerov²³⁴. Umiestňovanie vojenských posádok sa týkalo len tých hradov alebo lokalít, ktoré strážili dôležité obchodné cesty vedúce za Karpaty, a hradov, ktoré mali výhodnú strategickú polohu. Kvôli dlhotrvajúcej vojne s nemeckým kráľom napríklad aj smerom do Východnej marky. Boleslav mohol usadiť svoje posádky len v tých z nitrianskych hradov, ktoré mali vojenský význam, kontrolovali obchodnú cestu alebo boli hlavnými hradmi obsadeného územia. Jedným z nich bola aj Bratislava, ktorá mala veľmi výhodnú polohu. Opevnenie Bratislavského hradu z 9. storočia, využívané aj v 10. storočí, ktoré pozostávalo z komorovej konštrukcie valu, bolo začiatkom 11. storočia prebudované. Nové opevnenie valu s čelnou kamennou plentou a roštovou konštrukciou môže pravdepodobne súvisieť už s prítomnosťou poľskej posádky²³⁵. Drevená roštová konštrukcia valu na bratislavskom hrade bola podľa archeologických dokladov vybudovaná niekedy v rokoch 992–1012. Táto konštrukcia sa podobá tej, ktorú poznáme z moravského hradu Přerov vybudovaného Poliakmi niekedy na začiatku 11. storočia. Navyše pôsob zhotovenia bratislavského opevnenia je zhodný s tým, ktorý sa v prvej polovici 11. storočia používal aj pri budovaní väčšiny hradov v Poľsku²³⁶. Nálezy z Bratislavy veľmi pravdepodobne dokladajú prítomnosť

²³³ Po vražde míšeňského markgrófa Ekkeharda v roku 1002, obsadil Boleslav Chrabrý aj územie Míšeň až rieku Halštrov (Elstra) a usadil tam svoje posádky. *Thietmari*, lib. 5, cap. 10.

²³⁴ B. Krzemieńska, *Krize*, s. 514–515; Č. Staňa, *Ekspansja Polski na Morawy za panowania Bolesława Chrobrego i problematyka archeologiczna tego okresu*, *Studia Lednickie* 2 (1991), s. 56, 59–60, 69; idem, *Archäologische Erforschung mährischer Höhenburgwälle*, [in:] *Internationale Tagungen in Mikulčice III*, eds. Č. Staňa, L. Poláček, Brno 1996, s. 275–278; idem, *Pronikání Boleslava II.*, s. 197, 207; Wihoda, *Morava v 10. století*, s. 62–63; M. Matla-Kozłowska, *Pierwsi Przemysłodzi*, s. 393–394, 444–445; R. Procházka, *Zur Funktion der mährischen Burgen des 10.–12. Jahrhunderts*, [in:] *Frühgeschichtliche Zentralorte in Mitteleuropa* (ďalej *Frühgeschichtliche*), eds. J. Macháček, Š. Ungerman, Bonn 2011, s. 611–613; J. Steinhübel, *Praha, Krakov*, s. 92–94.

²³⁵ J. Steinhübel, *Uhorský hrad Preslava*, s. 363; M. Ruttkey, *Mocenské centrá Nitrianskeho kniežatstva*, [in:] *Bratia, ktorí menili svet – Konštantín a Metod. Príspevky z konferencie*, eds. B. Panis et al., Bratislava–Nitra 2012, s. 129.

²³⁶ J. Henning, M. Ruttkey, *Frühmittelalterliche Burgwälle an der mittleren Donau im ostmitteleuropäischen*

polskej posádky v pohraničnom hrade, ktorý ležal na území Nitrianska. Nové opevnenie bratislavského hradu mohlo teda súvisieť práve s vojenskou aktivitou Boleslava Chrabrého v severozápadnom Uhorsku²³⁷, presne tak, ako to máme doložené na Morave v archeologických dokladoch, ako aj v písomných prameňoch (z rokov 1015 a 1017). Ak opevnenie na bratislavskom hrade skutočne vybudovali Poliaci, tak tento hrad ho získal až po obsadení Nitrianska. Bojovníci poľského kniežata ho opevnili zrejme až v priebehu vojenského konfliktu s nemeckým kráľom Henrichom II., a preto sa tak mohlo stať až niekedy po roku 1003.

Nadeslány: 1 IX 2018

Nadslány po poprawkach recenzyjnych: 8 XI 2018

Zaakceptowany: 10 XII 2018

mgr. Pavol Hudáček, PhD.

Historický ústav

Slovenská akadémia vied

P.O. Box 198 Klemensova 19

81364 Bratislava

pavolhudacek81@gmail.com

Stephen I of Hungary and Bolesław I the Brave. Occupation of the Northern Part of the Kingdom of Hungary according to Gallus Anonymus and the Hungarian-Polish Chronicle (Part One)

Gallus Anonymus, The Hungarian-Polish Chronicle and some Poles'annals mention that Bolesław I the Brave defeated Hungarians and occupied their land down to the Danube. The Hungarian-Polish Chronicle is the only medieval source that mentions the meeting

---

Kontext. Ein deutsch-slowakisches Forschungsprojekt, [in:] Frühgeschichtliche, s. 271–273; M. Mordovin, A várszervezet kialakulása a középkori Magyarországon, Csehországban és Lengyelországban a 10.–12. században, Budapest 2016, s. 141–142, 149, 151, 153–154; M. Ruttkay, Strongholds – Routes – Frontiers – Lidar. New Finding of the Research on Early Medieval Strongholds in Slovakia, [in:] Archäologische Studien zum frühen Mittelalter. Internationale Konferenz Nitra vom 18. bis 20. Oktober 2016 in Slovakia, ed. G. Fusek, Nitra 2017, s. 168–172.

²³⁷ K bojovníkom, výpravám, vojenským akciám, výzbroji a bojovým technikám Boleslava Chrabrého pozri: A. Nadolski, *Polskie siły*, s. 13–39; A. Nadolski, *Polskie siły zbrojne i sztuka wojenna w początkach państwa polskiego*, [in:] *Początki państwa*, s. 201–202. K tomu pozri: R. Barnat, *Siły zbrojne Bolesława Chrobrego w świetle relacji Galla Anonima*, *Przegl. Hist.* 88 (1997), č. 2, s. 223–235.

of Hungarian king Stephan I and Polish prince Bolesław near Esztergom. The meeting was preceded by the war in which Stephan lost and Bolesław won and so Bolesław was supposed to take over the area around Nitra. The war between Stephan and Bolesław was not a mere coincidence. Bolesław must have had a reason to invade the northwestern part of the Kingdom of Hungary. Bolesław could not occupy the that part of Hungarian Kingdom before the year 1000 as he was not interested in the area in the south from his land at that time. He could not overtake that part neither in the year 1000 or 1001. Bolesław was able to expand his realm only after a political change after the death of Otto III in 1002. In the year 1003, after internal dynastic disagreements of the Przemyslids, Bolesław took over Czech and Moravian area. As he did in Czech area (Vladivoj, Soběslav), Bolesław engaged a man accepted by local nobility in the northwestern part of the Kingdom of Hungary to be able to control it better. The chosen person was called Ladislav the Bald and belonged to the Árpáds. He might resided at Piast court and was prince Michal's older son. The only information about Ladislav's rule in northwestern Hungarian Kingdom, overtaken by Bolesław at the beginning of the 11th century, may be found in Wielkopolska Chronicle.

Translated by: Pavol Hudáček